

ÇİN HALK CUMHURİYETİ

1978'DEN GÜNÜMÜZE

TASLAK METİN

Mayıs 2006

Bu çalışmanın ilk versiyonu TUSIAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu'nun misyonu doğrultusunda 2003 yılında Arzu İlhan Kıbrıs tarafından hazırlanmıştır. Sumru Öz tarafından güncellenme ve genişletilmesi sürdürülmektedir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	4
1 . 1978'DEN GÜNÜMÜZE	6
Kırsal Reform.....	6
Kentsel Reform	8
Makroekonomik Reform.....	8
Açık-Kapı Politikası	9
2 . SAYILARLA ÇİN HALK CUMHURİYETİ	11
3 . DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM	20
4 . DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ve SONRASI.....	28
DTÖ Üyelik Şartları	28
Küresel İhracatta Gelişmeler.....	30
5 . ÇİN HALK CUMHURİYETİ - TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ	37
Dış Ticaret.....	37
Dış Yatırım.....	42
6 . EKLER.....	50

ŞEKİLLER

Şekil 2.1 2004 Yılında ABD Hariç En Yüksek GSMH'ye Sahip 6 Ülke ve Türkiye'nin 1978-2004 Dönemi Değerleri (milyar ABD Doları)	11
Şekil 2.2 Çin ve Türkiye'nin 1978-2004 Dönemi Kişi Başına GSMH'sı (ABD Doları)	12
Şekil 2.3 2004 Yılında En Fazla Mal İhracatı Yapan 10 Ülke ve Türkiye'nin Payları (%).....	13
Şekil 2.4 2004 Yılında En Fazla Mal İthalatı Yapan 10 Ülke ve Türkiye'nin Payları (%).....	13
Şekil 2.5 2004 Yılında En Fazla Mal İhracatı Yapan 5 Ülke ve Türkiye'nin 1978-2004 Dönemi Değerleri (milyar ABD Doları)	14
Şekil 2.6 2004 Yılında En Fazla Mal İthalatı Yapan 5 Ülke ve Türkiye'nin 1978-2004 Dönemi Değerleri (milyar ABD Doları)	14
Şekil 2.7 Çin Dış Ticaret Dengeleri, 2004 (milyar ABD Doları)	15
Şekil 2.8 Çin İhracatının Sektörel Dağılımı, 2004 (%)	16
Şekil 2.9 Çin İthalatının Sektörel Dağılımı, 2004 (%)	16
Şekil 2.10 Sektöre göre Çin'in Göreli İhracat Avantajı ve Göreli İthalat Nüfuz Endeksleri, 2004	17
Şekil 3.1 1984-2005 Döneminde Çin'e Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar (milyar ABD Doları)	20
Şekil 3.2 2000 Yılında En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırım Alan Ülkelerin 1978-2004 Dönemi Değerleri (milyar ABD Doları)	21
Şekil 3.3 Doğrudan Yabancı Yatırım Stokundan Bölgelerin Aldığı Pay, 2004 (%).....	22
Şekil 3.4 Doğrudan Yabancı Yatırım Girişinin Ülkelere Göre Dağılımı, 2004 (%).....	25
Şekil 4.1 Dünya Giyim Eşyası İhracatında Pay (%)	32
Şekil 4.2 Dünya Tekstil İhracatında Pay (%).....	32
Şekil 4.3 Dünya Büro Makineleri ve Telekomünikasyon Malzemeleri İhracatında Pay (%) ..	33
Şekil 4.4 Dünya Tarım Ürünleri İhracatında Pay (%).....	34
Şekil 4.5 Dünya Kimyasal Ürünler İhracatında Pay (%).....	34
Şekil 4.6 Dünya Otomotiv Ürünleri İhracatında Pay (%)	35
Şekil 4.7 Dünya Demir-Çelik İhracatında Pay (%).....	35
Şekil 4.8 Dünya Turizm Gelirlerinde Pay (%).....	36
Şekil 5.1 1988-2005 Dönemi Türkiye-Çin Dış Ticareti (milyar ABD Doları).....	37
Şekil 5.2 2001 ve 2004 Yıllarında Çin'in En Çok Ticaret Yaptığı Ülkelerle Olan İhracatının İthalatını Karşılama Oranı (%)	39

TABLolar

Tablo 2.1 Ticaret Performans Endeksi	15
Tablo 2.2 IMD Rekabetçilik Endeksine göre Sıralama (Nüfusu 20 milyondan fazla olan ülkeler)	18
Tablo 3.1 Vergi Teşvikleri.....	24
Tablo 5.1 Türkiye-Çin Dış Ticareti.....	38
Tablo 5.2 Çin-Türkiye Dış Ticareti.....	38
Tablo 5.3 Başlıca İhracat Kalemlerimiz (milyon ABD Doları).....	40
Tablo 5.4 Başlıca İthalat Kalemlerimiz (milyon ABD Doları).....	41

GİRİŞ

2005 yılı verilerine göre Çin Halk Cumhuriyeti artık dünyanın en büyük dördüncü ekonomisi, satın alma gücü göz önüne alındığında ise ABD'nin ardından ikinciliğe yerleşiyor. 1978 yılından bu yana, yıllık ortalama %8,5'lik bir büyüme gerçekleştirerek kişi başına milli gelirini 9 katına çıkaran Çin ekonomisi, aynı dönemde örneğin Türkiye'nin yıllık ortalama büyüme oranının %4,4 olduğu ve kişi başına milli gelirini ancak 3 katına çıkarabildiği göz önüne alınca, gelişmekte olan ülkeler için örnek teşkil ediyor. Çin, ihracat açısından da çok başarılı bir performans sergiliyor. 1978 yılında yaklaşık 10 milyar dolarlık mal ihracatı yapan Çin'in 2004 yılı ihracatı 600 milyar dolar olarak gerçekleşti; bu değerler Türkiye için sırasıyla 2,3 ve 63 milyar dolar (UN Comtrade). Uluslararası arenada dikkatle izlenen bir diğer gelişme de Çin'in ülkesine çektiği doğrudan yabancı yatırımlar: 2004 yılında 60 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım alan Çin, ABD ve İngiltere'nin ardından dünya çapında en çok yabancı yatırım çeken üçüncü ülke oldu (UNCTAD, 2005).

1978 yılından bu yana süregelen ekonomik reformlarla dış dünyaya açılan Çin, bu yönde en son adımını 11 Aralık 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olarak attı. DTÖ verilerine göre 2001 yılı dünya ticaret sıralamasında altıncılığa, 2004 yılında ise üçüncülüğe yerleşen Çin'in kapıları artık dış dünyaya açık. Tüm bu gelişmeler uluslararası ticarete Çin ile rekabet eden ülkelerin rekabet konumlarını yeniden gözden geçirmeleri gerektiğine işaret ediyor. Bu gözden geçirme Türkiye için de söz konusu. Çin'in başarılarının Türkiye'ye etkileri nelerdir? Büyüyen ve dünyaya açılan Çin pazarı Türk sanayisine ne gibi imkânlar sunabilir? Ne gibi işbirliği olanakları söz konusu olabilir? Dünya pazarlarındaki payını giderek artıran Çin ihraç ürünleri karşısında Türk ürünlerinin rekabet gücü nedir? Türkiye Çin'in deneyimlerinden neler öğrenebilir?

Bu sorulara yanıt bulmak için öncelikle son 25 yılda Çin’de gerçekleştirilen değişimi ve son noktada gelinen durumu anlamak gerekiyor. Bu amaçla, ilk bölümde 1978’den bu yana uygulanan reform politikalarını inceleyeceğiz. İkinci bölümde Çin’in dünya ticaretindeki yerine, üçüncü bölümde ise ilgiyle izlenen bir diğer ekonomik gelişmeye, Çin’in ülkesine çektiği doğrudan yabancı yatırımlara değineceğiz. Dördüncü bölümde Çin’in DTÖ üyeliğinin neler getirdiğine; son bölümde ise Çin-Türkiye ilişkilerine göz atacağız.

1 . 1978'DEN GÜNÜMÜZE

1949 yılında Mao Zedong liderliğinde komünist rejimin iktidara gelmesi ile Çin'de SSCB model alınarak oluşturulan planlı ekonomik yapıya geçildi. Bu yapı kısa süre içerisinde planlı ekonominin temel sorunu olan verimsizlik, kaynak israfı, yetersiz ve yavaş teknolojik gelişme gibi sorunlar altında işlevselliğini yitirdi. Soğuk savaş dönemi uygulanan Amerikan ambargosu ve Mao Zedong'un içe dönük politikaları Çin'i dünya ticaretinden soyutlarken, ağır askeri harcamalar içeride yaratılan ekonomik değer refahı artırma yönünde kullanımını kısıtladı. Mao'nun "Büyük Hamlesi" (1957–1960), ülkede yaşanan kıtlık sonucu 15 milyon kişinin ölümü ile sona ererken, ardından başlattığı "Kültür Devrimi" (1966–1976) 1976 yılında Mao'nun ölümü ile ekonomik bir ilerleme kaydedemeden noktalandı. O yıl Çin'de kişi başına düşen milli gelir 126 ABD Doları, kişi başına yıllık harcama 74 ABD Doları ve Çin'in dünya ticaretindeki payı %0,4 idi.

Çin Komünist Partisinin 1978 yılı Aralık ayında düzenlediği 11. Merkez Parti Komitesi toplantısı pek çok araştırmacı tarafından Mao sonrası ekonomik reformların başlangıcı olarak kabul ediliyor. Partinin reformcu kanadının Deng Xiaoping liderliğinde yönetime gelmesiyle hükümet politikasının temeli ekonomik gelişme olurken bu amaçla tarımda, dış ekonomik ilişkilerde ve kamu yönetiminde bir dizi köklü değişikliğe başlandı. Bu değişiklikleri dört ana kategoride incelemek mümkün; kırsal reform, kentsel reform, makroekonomik reform ve açık-kapı politikası.

Kırsal Reform

Mao döneminin ağır sanayi hamlesine rağmen 1978'e gelindiğinde Çin hala kırsal bir yapıya sahipti. Nüfusun %71'i tarım sektöründe çalışıyor buna rağmen tarımda verim elde

edilemiyordu. O zamana kadar devletin tarım politikası yaratılan artı değeri sanayi sektörüne aktarmaktan ibaret olmuş dolayısı ile tarım sektörü çok geri kalmıştı. Hane tarımı ve göç kesinlikle yasaklanmış, çiftçiler kendilerine bir fayda sağlamayan devlet topraklarını verimsiz bir şekilde işlemeye mecbur bırakılmışlardı. Reform hareketi ile birlikte hane tarımı serbest bırakılmaya başlandı. Ekilen ürün ve fiyat üzerindeki denetimler gevşetilirken, devlet ürün alım fiyatları artırıldı. Tarım ürünleri üzerindeki vergiler ve çiftçilerin toprak kullanımı dolayısı ile yetiştirmek zorunda oldukları minimum ürün miktarları düşürüldü. Çiftçilerin bu minimum miktar üzerinde ürettikleri ürünlerini yerel pazarlarda satmasına ve isteyenlerin başka sektörlerde çalışmasına izin verildi. Ekilen ürün üzerindeki kısıtlamaların gevşetilmesi ile verim artarken balıkçılık, ormancılık gibi sektörler gelişti. Yanı sıra değişik sektörlerde faaliyet gösteren “Köy ve Kasaba İşletmeleri”nin (KKİ¹) kurulmasına izin verildi ki bu işletmeler Çin’in ekonomik atılımında önemli bir rol oynar. KKİ’nin Çin Gayri Safi Milli Hasılasındaki (GSMH) payı 1990’larda %30’un üzerine çıktı. 1980’lerden bu yana üretimi her yıl ortalama %20 artan KKİ, son yirmi yılda 130 milyon kişiye iş olanağı sağladı.

Kırsal reformlar Çin’de yoksullukla savaşın en önemli silahı oldular. 1978’de kırsal nüfusun %30’una karşılık gelen 250 milyon kişi mutlak yoksulluk sınırı² altında yaşarken bu rakam 1998’de kırsal nüfusun %4,8’ine karşılık gelen 42 milyona indi (UNDP China, 2001). Bugün Çin tarım sektörü dünyanın diğer yörelerindekiyelerden pek de farklı işlemiyor, fiyat ve ürün çeşitliliği pazar tarafından belirleniyor.

---

¹ Town and Village Enterprises

² Çin hükümetinin yoksulluk sınırı. Standart uluslararası yoksulluk sınırı olan 1 ABD doları baz alındığında mutlak yoksulların sayısı önemli ölçüde artarak nüfusun %10’una (World Bank, 2006) yükselmekteyse de, bu mutlak yoksul sayısının azalma eğiliminde olduğu gerçeğini değiştirmez.

Kentsel Reform

1978'de Sichuan eyaletinde bazı işletmelere üretim planlama ve pazarlama konusunda özerklik verilmesi ile başlayan endüstride reform hareketleri, kırsal reformların başarılı olması, refahı ve dolayısı ile tüketici mallarına talebi artırması ile hız kazandı. 1984'e gelindiğinde Komünist Parti yönetimi tüm kamu iktisadi teşebbüslerine (KİT) birbirleri ile iş yapma, ürünlerini pazarlama ve kar amaçlı girişimlerde bulunma yetkisi veriyordu. Bunu küçük ölçekli KİT'lerin özel sektöre kiralanması ve bazı KİT'lerin hisselerinin çalışanlarına satılması izledi. Fakat endüstriyel reformlar düşünüldüğü kadar kolay gerçekleşmiyordu. Özellikle KİT'lerin verimliliğini yükseltmek konusunda sıkıntılar yaşıyordu. 1997 yılında küçük ölçekli KİT'lerin özelleştirilmesine karar verildi ve kısa bir süre içerisinde binlercesi özelleştirildi. Özelleştirilmeyen KİT'lerde verimlilik ve karlılık halen Çin hükümetinin temel ekonomik sorunlarından birini oluşturuyor. Bu konuda bir başarıdan söz edilemese de uygulanan reformların özel sektörün gelişiminde önemli bir rol oynadığı kesin, bugün artık özel sektör ve KİKİ, Çin'in endüstriyel üretiminin üçte ikisini oluşturuyor.

Makroekonomik Reform

Çin'de son 25 yılda merkezi planlı, kamu mülkiyetine dayalı bir ekonomik sistemden, özel mülkiyete dayalı pazar ekonomisine geçme yolunda önemli mesafeler kat edildi. Bu yoldaki mihenk taşlarından birisi fiyatlar üzerindeki devlet kontrolünün aşamalı olarak kaldırılması oldu. Bugün Çin'de satılan malların %94,7'sinin fiyatı piyasa tarafından belirlenirken sadece %4'ünün fiyatı devlet tarafından tespit ediliyor. Kalan %1,3 ise yine devlet kontrolünde olmakla beraber belli bir bantta dalgalanmasına izin veriliyor. Fiyatlarda devlet kontrolü daha çok içme ve sulama suyu, yakıt, doğalgaz, elektrik, ilaç, telekomünikasyon, ulaşım gibi hizmet ve ürünlerde uygulanıyor.

Bir diğerk önemli değişim 1994 yılında vergi sisteminde yaşandı. Daha önceleri işletmelerin tüm gelirleri merkezde toplanırken, yeni vergi yasaları ile katma değer vergisi, işletme vergisi, gelir vergisi gibi vergi kalemleri tanımlanarak işletmelere karları üzerinde söz hakkı tanındı. Yerel yönetimlere devredilen kimi vergi kalemleri, bu yönetimleri gelirlerini artırmak için ekonomik gelişme yolunda bağımsız adımlar atmaya yönlendirdi. Mali sektördeki değişimlerin yanı sıra finans sektöründe önemli kararlar alındı; Merkez Bankası oluşturuldu, kamu ticari bankalarının yanında yabancı bankaların da Çin'e girmesine, her ne kadar faaliyetleri sınırlandırılırsa da, izin verildi. 1994 yılında tek kur uygulamasına geçildi ve 1996'da cari işlemler üzerindeki kur kontrolleri kaldırıldı. Çin finans sektörü halen sağlam bir yapıya sahip değil. Özellikle batık krediler ve kamu kurumlarının kamu bankalarına olan borçları bu yapının zayıf tarafları. Pek çok ekonomiste göre reformların ve başarılı ekonomik performansın devamı bu zayıflıkların giderilmesine bağlı.

Açık-Kapı Politikası

Çin'in kapılarını dış dünyaya açması Mao sonrası değişimlerin en büyüğü ve ekonomik başarıların en önemli sebebidir. Hong Kong ve Tayvan'a yakın eyaletlerde oluşturulan 4 serbest ekonomik bölge bu açılımın ilk örnekleridir. Bu serbest bölgelerde denenen yabancı yatırım serbestisi ve vergi indirimi gibi politikalar başarılı olunca bunu kapılarını dışa açan şehirler, kıyı bölgeleri ve adalar izledi. 1993'e gelindiğinde ülkede 1800'ün üzerinde özel bölge oluşmuştu. 1988 yılı önemli bir karara sahne oldu; Çin elindeki büyük iş gücü kapasitesini, işgücü ağırlıklı sanayiden teknoloji ağırlıklı sanayiye geçmeye çalışan ülkelerin hizmetine sunmaya karar verdi. Bu karar doğrultusunda, Çin iş gücü ağırlıklı imalat sanayini yabancı yatırımlara sunduğu kolaylıklar sayesinde ülkesine çekecek, dışarıdan aldığı hammaddeyi kalabalık işçi ordusu sayesinde ucuza işleyecek ve işlenmiş olarak ihraç

edecekti. Bu karardan sadece birkaç sene sonra Hong Kong imalat sanayinin %80'i güney Çin'e taşınmış ve Çin'in ihracat merkezli yeni ekonomisinin temelleri oturmuştu.

İhracata yönelik işgücü ağırlıklı imalat sanayi kalabalık Çin nüfusuna iş olanağı sağlarken Çin hükümeti “altı temel sektör” olarak belirlediği otomotiv, demir çelik, petrokimya, telekomünikasyon, enerji ve beyaz eşya sektörlerine eğildi. Bu sektörlerle yabancı yatırım çekmek ve teknoloji transferi sağlamak için Şanghay merkezli olmak üzere Yangtze Vadisinde yeni bir ekonomik bölge oluşturuldu. Burada sağlanan teşvikler ve uygulanan ekonomik politikalar sayesinde 1991–1995 arası bölgede 12000 yabancı ortaklı veya tamamen yabancı sermayeli şirket kuruldu. 1990 sonrası Şanghay ekonomisi yıllık ortalama %14'lük bir büyüme gerçekleştirdi. Bölgenin sanayi üretiminin %50'den fazlası ise yukarıda saydığımız altı sektöre ait.

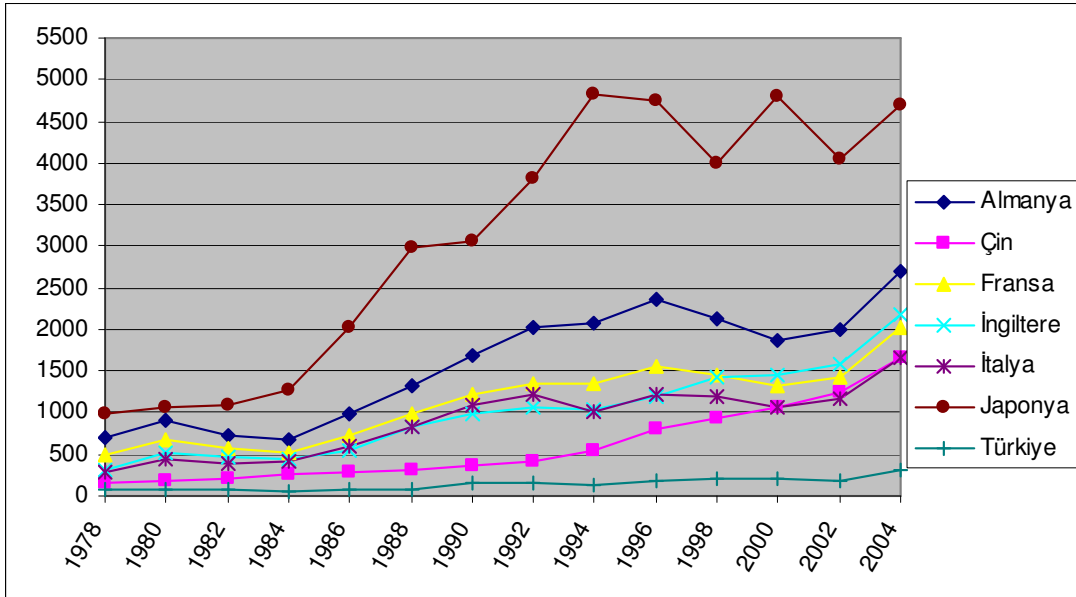
Çin dışı açılmak ve pazar ekonomisini yerleştirmek konusundaki kararlılığını yeni binyılda da sürdürüyor. Aralık 2001'de Dünya Ticaret Örgütüne tam üye olarak Çin, birçok yasa ve düzenlemeyi standartlaştırdı, gümrük vergilerini büyük ölçüde azalttı ve azaltmaya devam ediyor. Bunun yanında, 2004 yılında anayasada temel bazı değişikliklere giderek, ülkedeki iktisadi faaliyetlerde özel sektörün rolünü öne çıkaran ve özel mülkiyete gelişigüzel el konmasını engelleyen hükümleri anayasaya ekledi. Son olarak 2005 yılında özel şirketlerin altyapı, kamu hizmetleri ve finansal hizmetler gibi belli bazı alanlara girmesini engelleyen düzenlemeler terk edildi (OECD, 2005). Tüm bu kararlı adımlar sayesinde Çin 2004 yılında dünya ticaret listesinde üçüncü sıraya yerleşirken (DTÖ, 2005), yine 2004'te dış kaynaklı yabancı yatırımlar 60 milyar ABD Dolarına ulaştı (UNCTAD, 2005). Dünyanın 500 büyük şirketinden 400'ünün Çin'de yatırımı var ve ülkeye yapılan toplam yabancı yatırım 600 milyar doları aştı (Invest in China, 2005).

2 . SAYILARLA ÇİN HALK CUMHURİYETİ

Çin, 9,6 milyon kilometre karelik yüzölçümü ile dünyanın en büyük dördüncü, 1,3 milyar nüfusu ile de dünyanın en kalabalık ülkesi. Nüfusu yılda ortalama %0,6 artıyor ki bu her sene nüfusa yaklaşık 8 milyon kişi eklenmesi demek (China Population Statistical Yearbook, 2004). Nüfusun %23,6'sını 0–14 yaş arası, %69,1'ini 14–65 yaş arası ve %7,2'sini 65 yaş üstü insanlar oluşturuyor³. 2002 yılı verilerine göre çalışan nüfusun %50'si tarım sektöründe, %21'i sanayide, %29'u ise hizmet sektöründe istihdam ediliyor (Pitsilis, Woetzel and Wong, 2004). Şehirlerde işsizlik oranı %4,3. Okuryazarlık oranı %91 (World Bank, 2000). Bu oran kadınlar arasında %87'lere kadar iniyor.

2004 yılında toplam GSMH 1,66 trilyon ABD Doları (Şekil 2.1), kişi başına düşen milli gelir 1290 ABD Doları (Şekil 2.2) olarak gerçekleşmiş. 2004 yılında bu gelirin %15,2'si tarım, %53'ü endüstri ve %31,8'i hizmet sektörüne ait (Asian Development Bank, 2005).

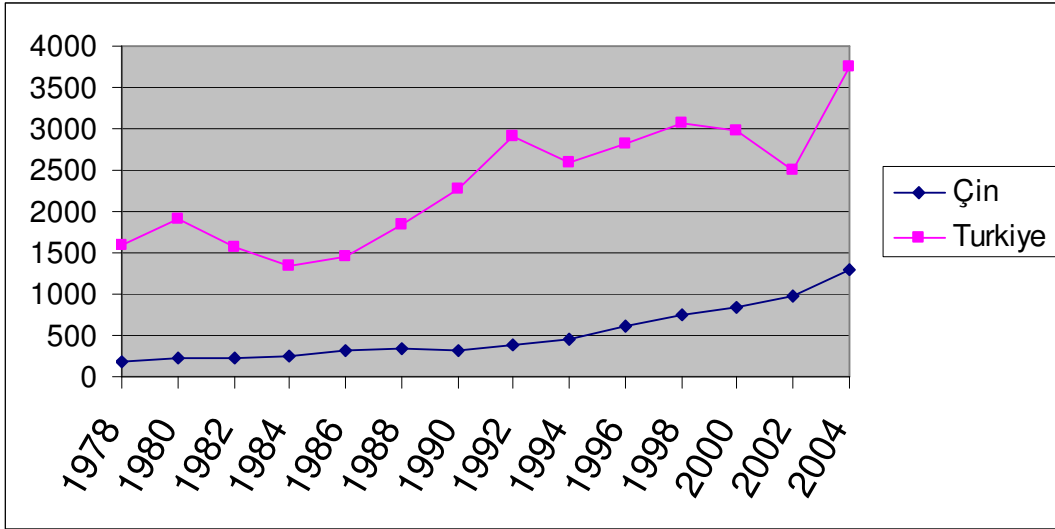
Şekil 2.1 2004 Yılında ABD Hariç En Yüksek GSMH'ye Sahip 6 Ülke ve Türkiye'nin 1978-2004 Dönemi Değerleri (milyar ABD Doları)

Kaynak: WDI Online, World Bank

³ Yuvarlama nedeniyle değerler 100'e tamamlanmayabilir.

Şekil 2.2 Çin ve Türkiye'nin 1978–2004 Dönemi Kişi Başına GSMH'sı (ABD Doları)

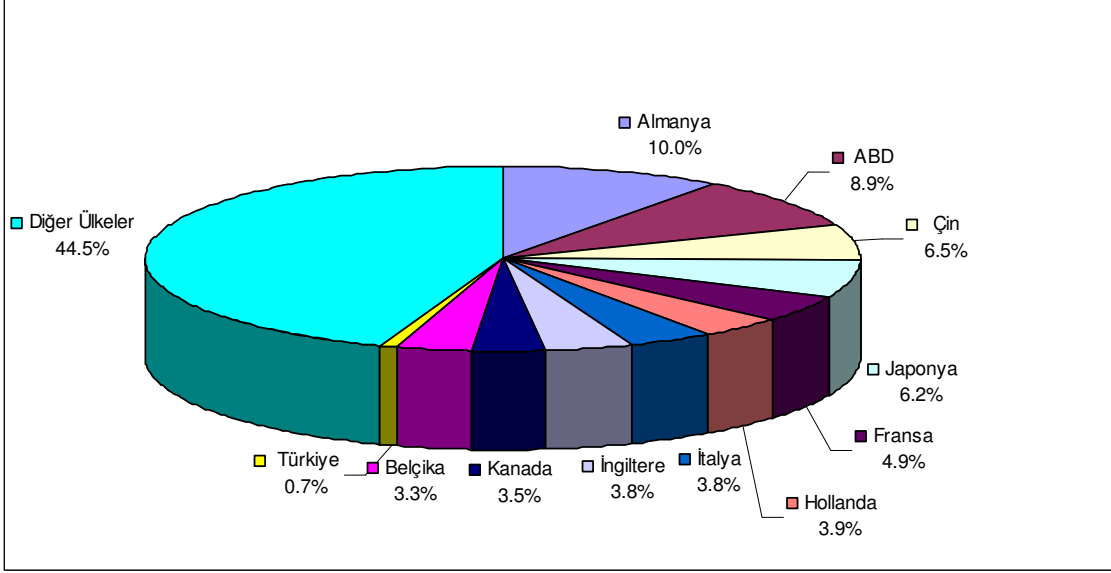
Kaynak: WDI Online, World Bank

2002 yılı verilerine göre nüfusun en düşük gelire sahip %10'u toplam gelirden %2,5 pay alırken, en yüksek gelire sahip %10 toplam gelirden %28 pay alıyor (UNDP, 2006). Para birimi yuan, 2004 yılında 1 ABD Doları 8,27 Yuan'a karşılık gelirken, 2005 yılındaki %2,5'lik revalüasyon sonrası 1 ABD Doları 8,07 Yuan'dan işlem görüyor (World Bank, 2006). 2005 yılı sonunda enflasyon %1,6 olarak gerçekleşti. 200 milyar ABD Doları civarında bir dış borca sahip (Asian Development Bank, 2005). Çin hükümetinin 2004 yılı bütçesine göre geliri 326 milyar ABD Doları, bunun 300 milyar ABD Dolarını vergi gelirleri oluşturuyor. Toplam bütçelenmiş harcama ise 351 milyar ABD Doları, dolayısı ile 2005 yılı bütçesi 25 milyar ABD Doları açık veriyor.

2004 yılında 593 milyar ABD Doları mal ihracatı (Şekil 2.5) ve 561 milyar ABD Doları mal ithalatı (Şekil 2.6) yapan Çin, bu ticaret hacmi ile her iki kategoride de dünya sıralamasında⁴ üçüncü sıraya yükseldi (sırasıyla Şekil 2.3 ve Şekil 2.4).

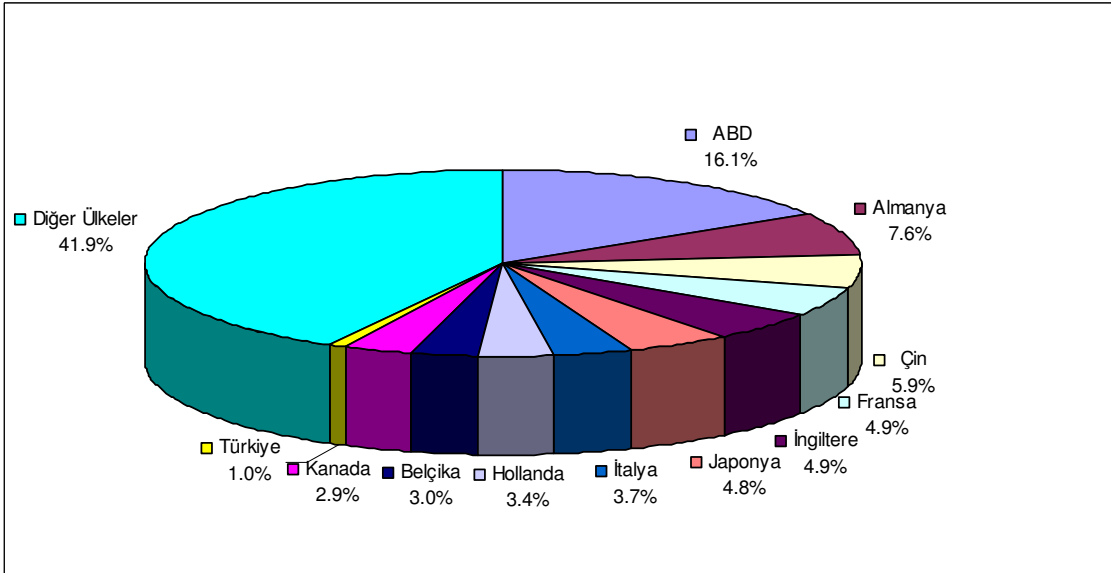
⁴ 2004 yılında dünyada en fazla mal ihracatı ve ithalatı yapan 40 ülke Tablo Ek 1'de verilmiştir.

Şekil 2.3 2004 Yılında En Fazla Mal İhracatı Yapan 10 Ülke ve Türkiye'nin Payları (%)

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Şekil 2.4 2004 Yılında En Fazla Mal İthalatı Yapan 10 Ülke ve Türkiye'nin Payları (%)

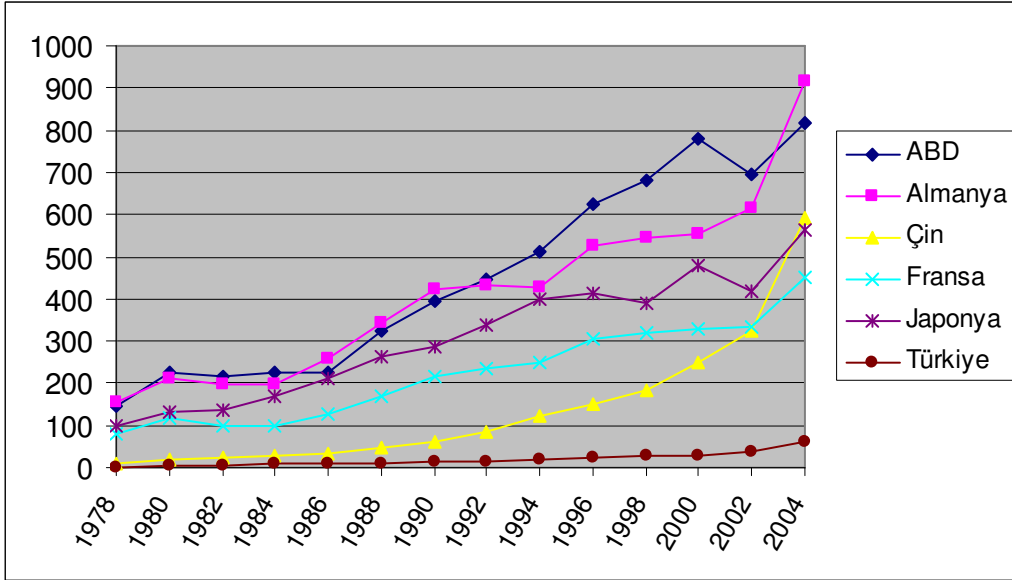

Kaynak: Trade Statistics, WTO

3 yıl süren yıllık %30 gibi yüksek artış hızından sonra, ihracatın 2005 yılından itibaren yıllık %25 artış hızı ile daha ılımlı bir çizgiye oturması bekleniyor. İç talepteki artışa paralel olarak 2005 yılı ilk çeyreğindeki %12'lik ithalat artış hızının son çeyrekte %22'ye yükseldiği

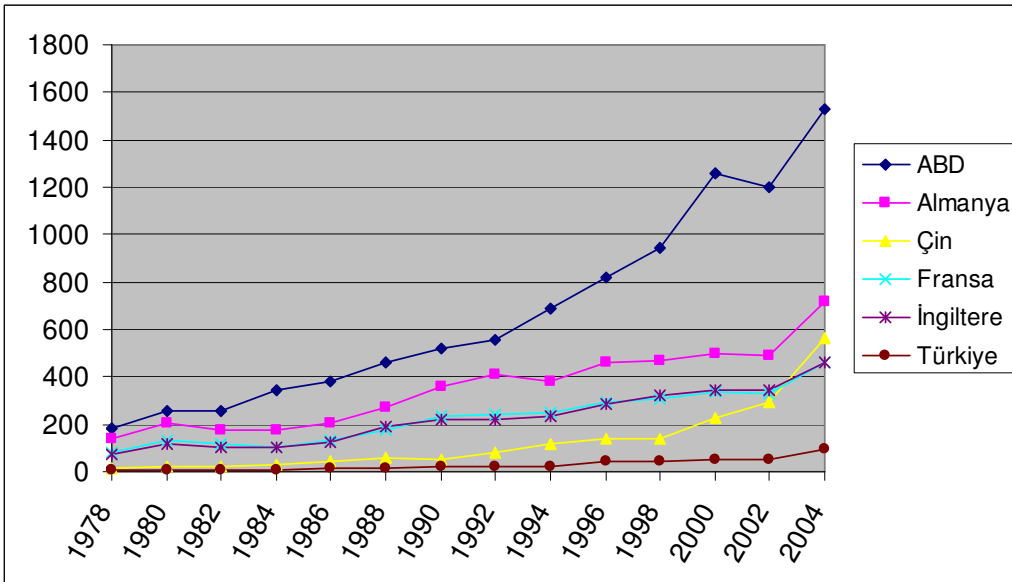
kaydediliyor (World Bank, 2006). Buna rağmen 2005 yılı için Çin 102 milyar ABD Doları rekor ticaret fazlası vermiş durumda.

Şekil 2.5 2004 Yılında En Fazla Mal İhracatı Yapan 5 Ülke ve Türkiye'nin 1978–2004 Dönemi Değerleri (milyar ABD Doları)

Kaynak: WDI Online, World Bank

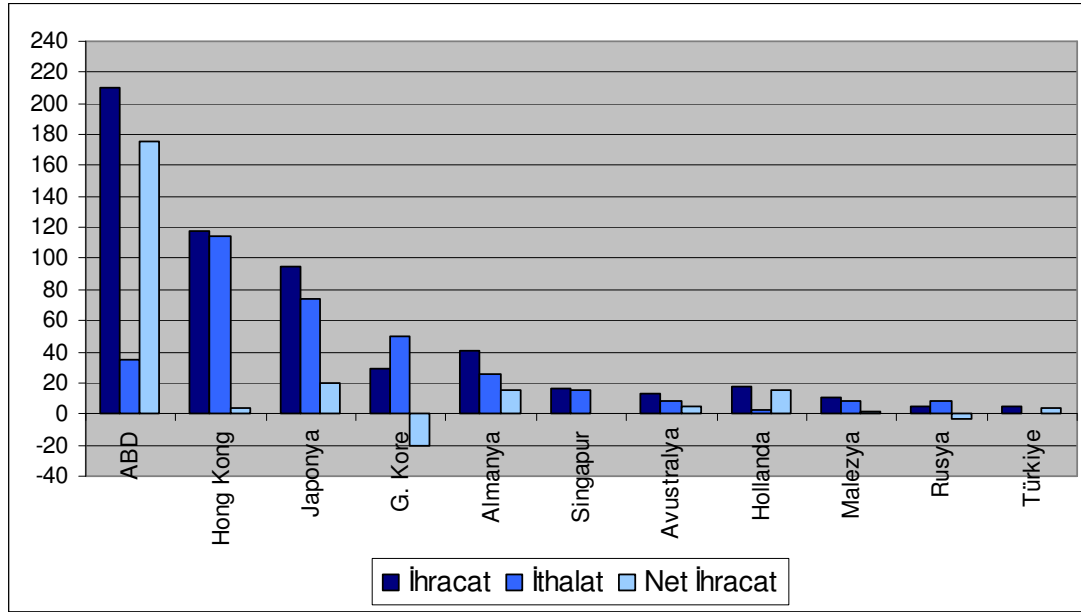
Şekil 2.6 2004 Yılında En Fazla Mal İthalatı Yapan 5 Ülke ve Türkiye'nin 1978–2004 Dönemi Değerleri (milyar ABD Doları)

Kaynak: WDI Online, World Bank

Çin'in dış ticaretinde en önemli yeri sırasıyla ABD, Hong Kong, Japonya, Güney Kore, Almanya, Singapur, Avustralya, Hollanda, Malezya ve Rusya alıyor. Şekil 2.7 Çin'in bu ülkelerle ve Türkiye ile dış ticaret dengesini veriyor⁵.

Şekil 2.7 Çin Dış Ticaret Dengeleri, 2004 (milyar ABD Doları)

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Birleşmiş Milletler Ticaret Bölümünün hazırladığı “Ticaret Performans Endeksi” Çin'in dünya ticaretindeki payında 1997-2001 arası meydana gelen değişimi dört etkenle açıklıyor. Bu endekse göre Çin'in 1997-2001 yılları arası dış ticarete gösterdiği başarımın büyük bir bölümünü rekabet gücü ile açıklamak mümkün.

Tablo 2.1 Ticaret Performans Endeksi

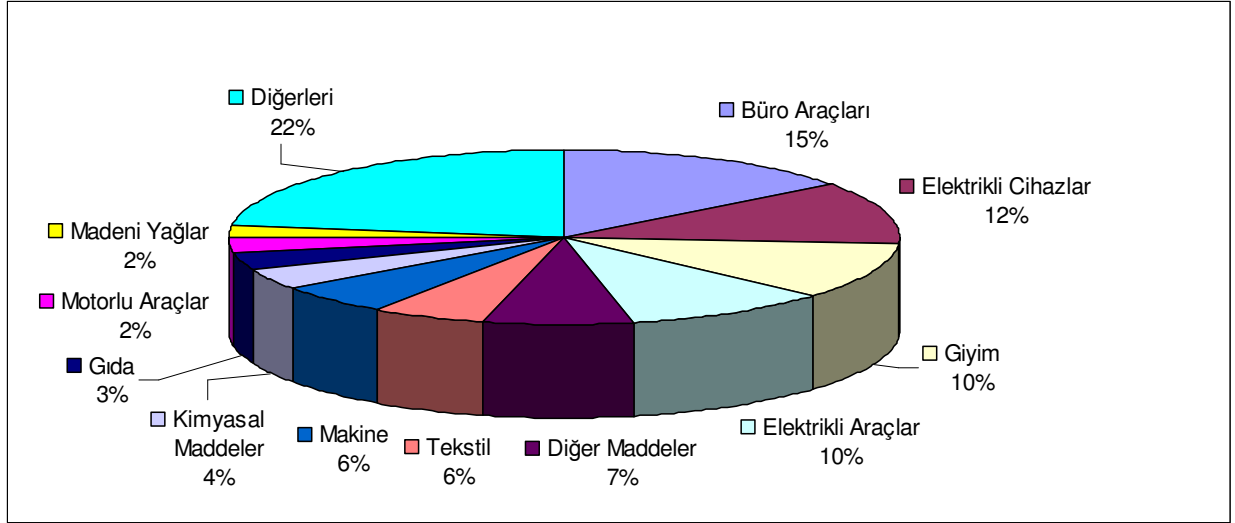
1997-2001 arası ticaret payındaki yıllık değişim (%)	Tekstil	Kimya	Deri	Temel İmalat	Mekanik Eşya	IT	Elektronik	Giyim	Mineraller
Rekabet etkisi	5,29	2,03	4,52	3,96	16,27	23,01	19,49	1,84	-5,56
Coğrafik uzmanlaşma	4,13	8,71	4,08	6,19	18,63	24,69	19,73	2,84	0,03
Üründe uzmanlaşma etkisi	-1,64	-1,35	-0,34	-2,76	-1,21	0,33	0,22	-2,95	-4,37
Adaptasyon etkisi	1,50	-1,84	0,61	-0,23	0,45	-2,69	1,08	0,61	-1,17
	1,30	-3,48	0,18	0,76	-1,59	0,68	-1,54	1,34	-0,05

Kaynak: UN Statistics Division

⁵ 2004 yılında Çin ile en fazla mal ihracatı ve ithalatı yapan ülkeler Tablo Ek 2'de verilmiştir.

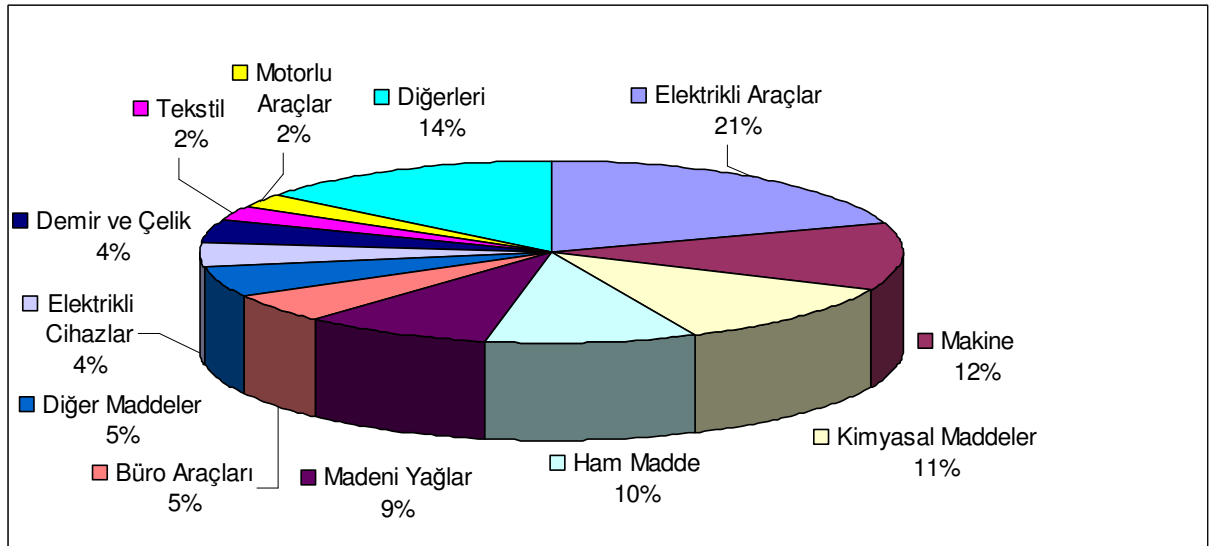
Büro araçları, elektrikli cihazlar, hazır giyim, elektrikli araçlar, tekstil ürünleri, makine ve kimyasal maddeler başlıca ihracat ürünlerini oluşturuyor. 2004 yılında Çin ihracatının sektörel dağılımı Şekil 2.8’de veriliyor⁶.

Şekil 2.8 Çin İhracatının Sektörel Dağılımı, 2004 (%)

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Şekil 2.9 Çin İthalatının Sektörel Dağılımı, 2004 (%)

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

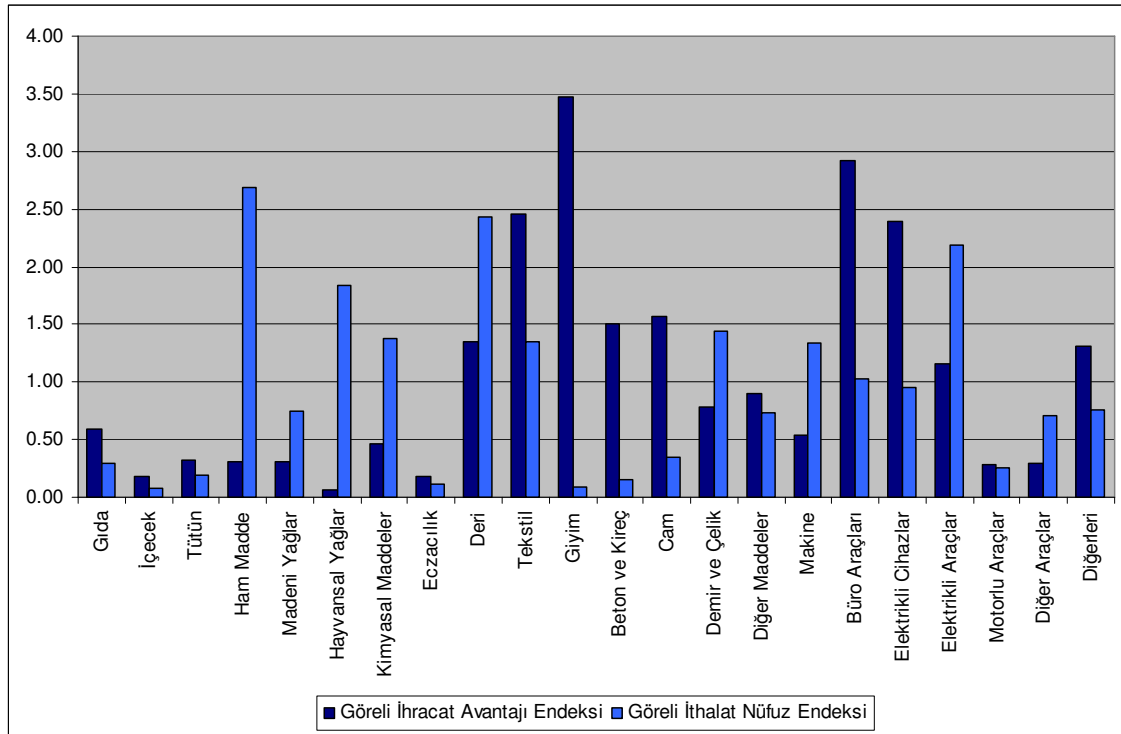
⁶ Çin ihracat kalemlerini detaylı olarak görmek için Tablo Ek.4'e, ithalat kalemleri içinse Tablo Ek.5'e bakabilirsiniz.

Görelİ İhracat Avantajı Endeksi belli bir sektörün ihracatının toplam ihracat içindeki payının, o sektörün dünyadaki toplam ihracatının dünya toplam ihracatındaki payına oranıdır. Eğer endeks değeri 1'den büyük ise rekabetçi avantajın, 1'den küçük ise rekabetçi dezavantajın göstergesidir. Buna göre Çin'in ihracatta rekabet avantajına sahip olduğu sektörler deri, tekstil, giyim, beton-kireç, cam, büro araçları, elektrikli cihazlar ve elektrikli araçlar olarak sıralanabilir (İhracatta Rekabet Kıyaslaması, REF).

Görelİ İthalat Nüfuz Endeksi ise belli bir sektörün ithalatının toplam ithalat içindeki payının, o sektörün dünyadaki toplam ithalatının dünya toplam ithalatındaki payına oranıdır. Eğer endeks değeri 1'den büyük ise rekabetçi dezavantajın, 1'den küçük ise rekabetçi avantajın göstergesidir. Çin, hammadde, hayvansal yağlar, kimyasal maddeler, deri, tekstil, demir-çelik, makine ve elektrikli araçlar sektörlerinde rekabetçi dezavantaja sahip görünüyor.

Şekil 2.10 Sektöre göre Çin'in Görelİ İhracat Avantajı ve Görelİ İthalat Nüfuz Endeksleri, 2004

Kaynak: İhracatta Rekabet Kıyaslaması, REF

IMD (International Institute for Management Development) tarafından her yıl yayınlanan Rekabetçilik Endeksi'ne göre, nüfusu 20 milyonun üzerinde olan ülkeler arasında yapılan rekabetçilik sıralamasında 2005 yılında Çin 12. sırada yer alıyor.

Tablo 2.2 IMD Rekabetçilik Endeksine göre Sıralama (Nüfusu 20 milyondan fazla olan ülkeler)

	2001	2002	2003	2004	2005
ABD	1	1	1	1	1
Kanada	2	2	3	2	2
Avustralya	3	3	2	3	3
Tayvan	5	8	6	4	4
Japonya	9	11	11	8	5
İngiltere	6	5	7	7	6
Almanya	4	4	5	6	7
Tayland	16	14	10	10	8
Malezya	11	9	4	5	9
Güney Kore	10	10	13	14	10
Fransa	8	6	8	11	11
Çin	14	12	12	9	12
İspanya	7	7	9	12	13
Hindistan	18	19	18	13	14
Güney Afrika	19	16	16	16	15
Kolombiya	23	21	15	15	16
Türkiye	21	23	24	22	17
Filipinler	17	17	17	19	18
Brezilya	12	15	20	20	19
İtalya	13	13	14	18	20
Rusya	22	20	22	17	21
Romanya	..	..	19	21	22
Meksika	15	18	21	23	23
Polonya	24	22	23	24	24
Arjantin	20	26	26	26	25
Endonezya	26	24	25	25	26
Venezüella	25	25	27	27	27

Kaynak: IMD World Competitiveness Yearbook 2005

Bundan sonrası için yapılan ekonomik tahminler, mevcut eğilimler korunursa 5 yıl sonra Çin'in dünyanın en çok ihracat yapan ülkesi olabileceği ve kısa vadede ekonomik performansını koruyacağı yönünde yoğunlaşıyor (OECD, 2006). Daha uzun vadede ise Çin'in önünde çözülmesi gereken sorunlar var. Bunların en önemlileri olarak gelir dağılımında giderek artan eşitsizlik⁷, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması gerekliliği ve bu bankaların çoğunluğu KİT'lere ait birikmiş batık borçları, tarım sektöründe ve kamu sektöründe işsiz kalması beklenen milyonlarca insanın iş sahibi yapılması sayılabilir (European Competitiveness Report, 2004). Bunların yanında hızlı ekonomik büyümenin beraberinde getirdiği çevre tahribatı ve artan enerji gereksinimi sorun yaratma potansiyeli taşıyor. Tüm bu sorunların nasıl ve ne zaman çözüleceği uzun vadede Çin'in ekonomik performansı üzerinde belirleyici rol oynayacaktır.

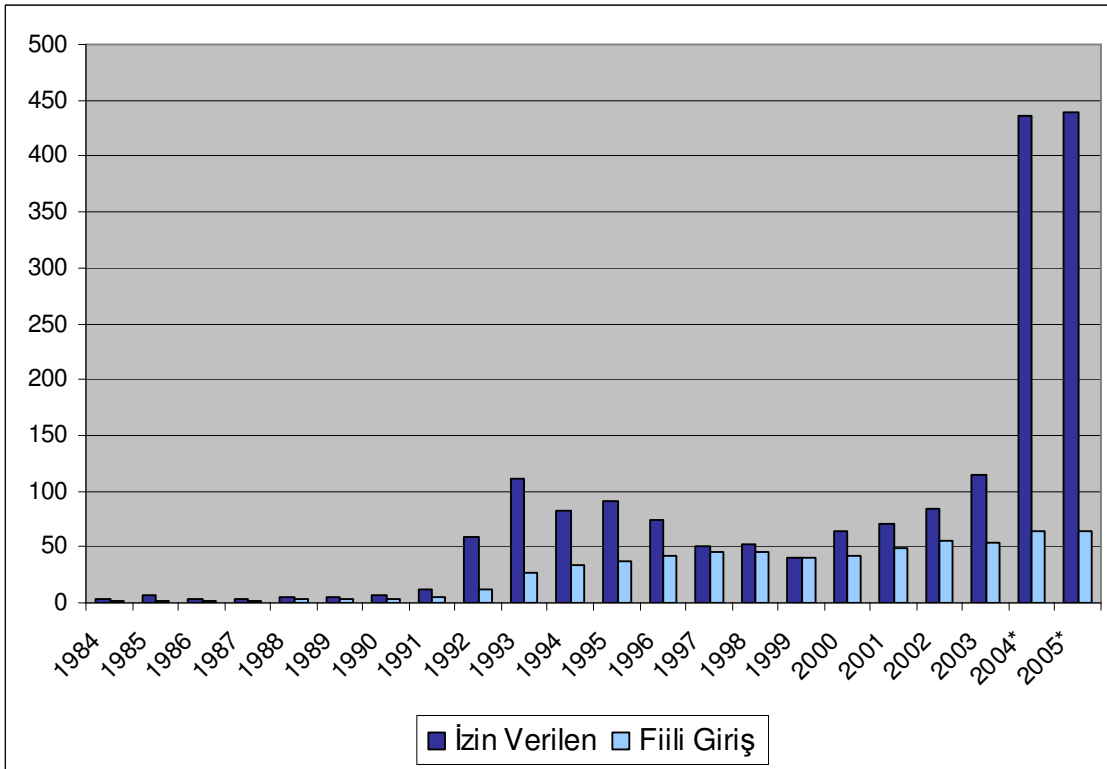
⁷ Gelir dağılımını ölçmekte kullanılan Gini katsayısı 1998'de 0,4, 2003'de ise 0,45 olarak hesaplanıyor (European Competitiveness Report, 2004).

3 . DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM

Son elli yılın en sürdürülebilir ve en hızlı ekonomik büyümelerinden birisini gerçekleştiren Çin'in bu başarısının arkasındaki temel güçlerden birisi ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımlar. Doğrudan yabancı yatırımlar, Çin'de birçok yeni endüstri dalının kurulmasını ve tüketicilerin çok daha çeşitli mal ve hizmetlerle tanışmasını sağlamakla kalmadı, birçok alana yeni teknolojilerin gelmesine de aracı oldu.

1984 yılında Çin'in ülkesine çekebildiği doğrudan yabancı yatırım sadece 1,3 milyar dolar iken 2001–2005 döneminde yıllık 50 milyar doların üzerine çıkmış durumda ve bugüne kadar Çin'e yapılan toplam doğrudan yabancı yatırım 600 milyar doların üzerinde (Şekil 3.1).

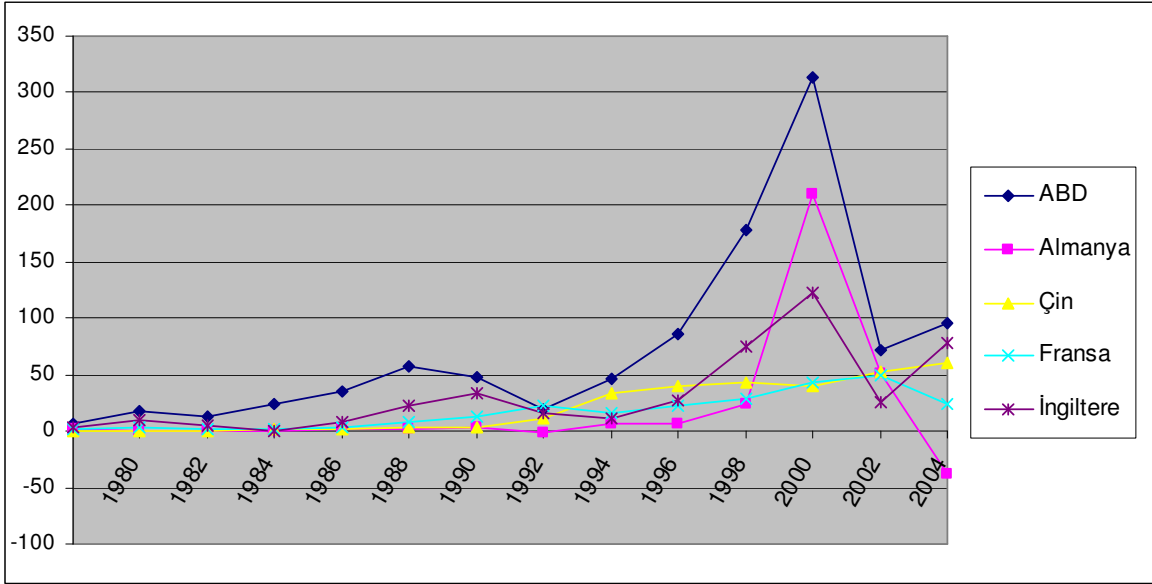
Şekil 3.1 1984–2005 Döneminde Çin'e Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar (milyar ABD Doları)

Source: MOFCOM, (*)Invest in China

1990'ların ikinci yarısından bu yana gelişmekte olan ülkelere giren dış kaynaklı sermayenin %30'unun adresi Çin oluyor. Örneğin Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar yıllık 1 milyar ABD Doları sınırını ancak 2002 yılında aşmışken, Çin bu sınırı 1984 yılında aşmış. 2002 yılından bu yana ise Çin dünyada en çok doğrudan yabancı yatırım alan üç ülkeden biri.

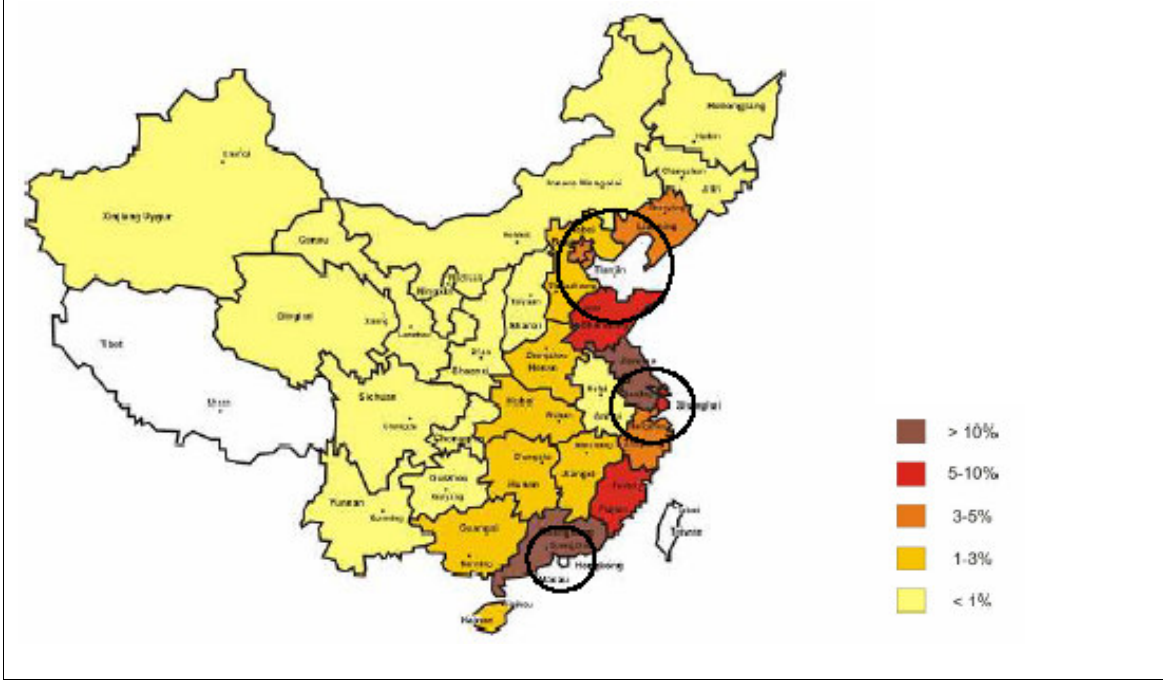
Şekil 3.2 2000 Yılında En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırım Alan Ülkelerin 1978–2004 Dönemi Değerleri (milyar ABD Doları)

Kaynak: WDI Online, World Bank

Doğrudan yabancı sermaye Çin'e iki dalga halinde geldi. 1980'lerin ilk yıllarında, özellikle Hong Kong ve Tayvan'dan gelen yatırımcılar yalnızca vergi teşviklerinden değil ucuz işgücünden de yararlanmak için serbest ekonomik bölgelerde iş kurdular. Daha çok imalat sanayinde yoğunlaşan bu şirketler ihracata yönelik üretim yaptılar. 1990'lardaki ikinci dalgada ise Nokia, Philips, Samsung ve Sony gibi çokuluslu şirketler serbest ekonomik bölgeler dışında da ortaklıklar kurarak Çin pazarına yönelik üretim yapmaya başladılar. Dünyanın en büyük dördüncü elektronik eşya üretimini gerçekleştiren bu şirketler mallarının yarısını da ihraç ediyorlar (Farrell, Gao ve Orr, 2004).

Şekil 3.3 Doğrudan Yabancı Yatırım Stokundan Bölgelerin Aldığı Pay, 2004 (%)

Coğrafi dağılıma bakıldığında bölgeler arası büyük farklılıklar görülüyor. Doğrudan yabancı yatırım stokundan doğu Çin’de bulunan kıyı eyaletlerinin her birinin aldığı pay yüzde 10’un üzerinde ya da yüzde 5-10 aralığındayken, bu oran ülkenin ortalarında %3’e, batıda ise %1’in altına düşüyor. Bölgeler olarak bakıldığında ise 2003 sonu itibariyle doğunun stoktan aldığı pay %86, merkezin aldığı %9 ve batının aldığı pay %5 (Invest in China, 2004). Bunun en önemli sebebi, Çin’in kademeli olarak dışa açılması ve reform hareketlerini anlatırken değindiğimiz serbest ekonomik bölgelerin doğu Çin’de yer alması. Günümüzde dışa açılma politikasının tüm ülkeyi kapsamaması sonucu yabancı yatırımlar coğrafi olarak daha dengeli dağılmaya başladı.

Yatırımlar genelde imalat sektöründe yoğunlaşıyor. Örneğin 2004 yılında bu sektör toplam yabancı yatırımın %71’ini alırken, onu %10 ile gayrimenkul yatırımları takip etmiş (Invest in China, 2005). İmalat sektörü içinde elektronik ve haberleşme cihazları, büro makineleri, deri

ve spor malzemeleri, mobilya, giyim eşyaları ve plastik ürünler en çok yabancı yatırım çeken alanlar. Bu alanlarda yabancı iştirakli şirketlerin üretimdeki payı oldukça yüksek: toplam üretimin %73 ile %42'si arasında değişiyor (European Competitiveness. Report, 2004).

Önceleri Çin hükümeti sadece yabancı ortaklıklara izin verirken bugün artık tamamen yabancı sermayeli şirketler de Çin'de faaliyet gösteriyor. Doğrudan yabancı sermaye stokunun %58'i ortaklıklara, %40'ı ise tamamen yabancı sermayeli şirketlere ait (Invest in China, 2004). Çin'in yabancı sermayeyi ülkesine çekmekteki başarısının ardında üç önemli sebep yatıyor: Ekonomik yapı, liberalleşme ve teşvikler ile kültürel ortam (Zebregs ve Tseng, 2002):

- Ekonomik yapı içinde pazar büyüklüğü, ucuz işgücü, altyapı ve ölçek ekonomisi dış kaynaklı yabancı yatırımlar için çekici olan unsurlar. Çin pazarının büyüklüğü özellikle Amerikan ve Avrupalı şirketler üzerinde etkili oluyor. Hong Kong ve Tayvanlı yatırımcılar ihracata dönük üretim yaparken, Amerikan ve Avrupalı şirketler daha çok Çin iç pazarına yöneliyor. Ucuz iş gücünün çekiciliği yatırımların iş gücü ağırlıklı üretim sektörlerine kaymasıyla kendini gösteriyor. Bugün Çin'de imalat sektöründe çalışan bir işçinin saatlik ücreti⁸ 0,7 ABD Doları iken, bu rakam ABD'de 21,3, Polonya'da 2,5, Meksika'da ise 2,1 ABD Doları (Farrell, Puron ve Remes, 2005). Mao döneminin Çin'e bıraktığı miraslardan biri düzenli altyapı. Araştırmalar gösteriyor ki Çin'in düzenli altyapıya sahip bölgeleri yabancı yatırım çekmekte daha başarılı. Doğu kıyılarındaki yabancı yatırım yoğunluğunun bir nedeni de bölgedeki altyapı ve ulaşım ağları ile de açıklamak mümkün. Ölçek ekonomisinin de yabancı yatırımları çekmekte önemli bir etken olduğu bildiriliyor.
- Reformlardan bahsederken değindiğimiz üzere yabancı yatırım önündeki engellerin kaldırılması Çin'in açık kapı politikasının temel taşlarından birini oluşturuyor. Bu

---

⁸ Satın alma paritesine göre.

amaçla kurulan serbest ekonomik bölgeler, açık şehirler ve özel kıyı bölgelerinde uygulanan teşvikler ve vergi muafiyet politikaları sayesinde Çin bugünkü başarılı trendini yakalamış durumda. Bununla beraber Çin’de halen bazı sektörlerde yabancı yatırım konusunda kısıtlamalar mevcut. Havaalanları, nükleer enerji santralleri, petrol ve gaz boru hatları, metro ve demiryolları, su işleri, otomotiv sektörü, savunma sektörü, tıbbi kurumlar, madencilik, petrokimya, basın yayın, gemicilik, uydu haberleşmeciliği ve turizm alanları Çin hükümeti tarafından stratejik öneme sahip olarak görüldüğü için bu alanlarda yabancı yatırımlar üzerinde sınırlamalar söz konusu. Dünya Ticaret Örgütü üyeliği ile Çin özellikle hizmet sektöründe bu tip kısıtlamaları gevşetmeyi kabul etti. Böylelikle telekomünikasyon, sigortacılık, bankacılık ve dağıtım sektörlerinde yabancı yatırım önündeki kısıtlamalar kaldırıldı.

Tablo 3.1 Vergi Teşvikleri

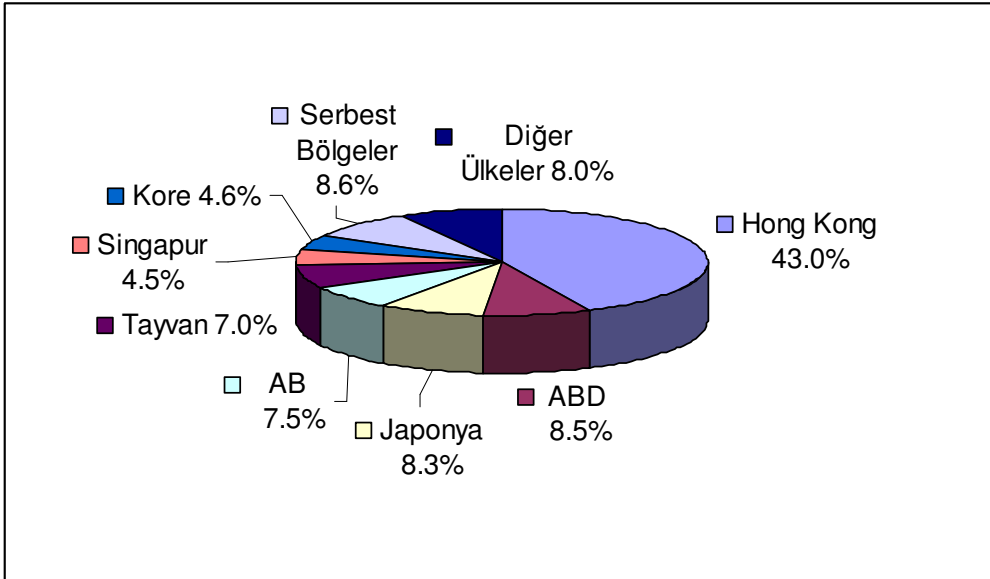
<p>Standart Gelir Vergisi Yerli işletmeler: %33 Yabancı sermayeli işletmeler(YSİ): %33. 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanırlar. Üretimlerinin en az %70’ini ihraç eden YSİler bu indirimden sürekli faydalanabilirler. Yüksek teknoloji YSİler bu indirimden 6 yıl faydalanabilirler.</p> <p>Özel Ekonomik Bölgeler Yerli işletmeler: %18 YSİler: %18. 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanırlar. İhracat ağırlıklı ve yüksek teknoloji YSİler bu beş yılın sonunda %10 gelir vergisi öderler. Hainan bölgesinde altyapı faaliyetleri projeleri üstlenen ve 15 yıl veya üzerinde işletme haklarına sahip olan YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 5 yıl vergiden muafırlar. Daha sonraki 5 yıl %10 gelir vergisi öderler.</p> <p>Açık Kıyı ve Sınır Şehirler, İç Eyalet Başkentleri, Yangtze Irmağı Açık Şehirleri Yerli işletmeler: %33 YSİler: %27 (%3’ü yerel yönetimlere ödeniyor. Yerel yönetim bu vergiyi almayabilir). 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanırlar. 30 milyon doların üzerinde yabancı sermayeli, teknoloji ağırlıklı , enerji, ulaşım veya liman inşaatı projelerinde vergi oranı %15’e indirilebilir.</p> <p>Ekonomik ve Teknolojik Gelişim Bölgeleri Yerli işletmeler: %18 YSİler: Üretim sektörü için %18. 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanırlar. İhracat ağırlıklı ve yüksek teknoloji YSİler bu beş yılın sonunda %10 gelir vergisi öderler.</p>
--

Kaynak: Tseng, ve Zebregs, 2002

- Çin'in dış kaynaklı yabancı yatırım konusundaki başarısının sebeplerinden biri de, yatırımların yarısından fazlasının kaynağını oluşturan ve Çin'le ortak paydaları yüksek olan Hong Kong, Singapur ve Tayvan gibi komşu ülkeler olarak gösteriliyor. Bu ülkelerde yaşayan Çin kökenli iş adamları yatırımlarını aynı dili, kültürü paylaştıkları Çin'de yapmayı tercih ediyorlar. Yalnızca Hong Kong kaynaklı yabancı yatırım 2004 yılında 39,7 milyar ABD Dolarına ulaştı (OECD, 2005). 2004 yılı sonunda ise toplam yatırım stokunun %43'ü bu ülkeye ait (Invest in China, 2005). Çin diasporasının Çin'in ekonomik gelişimi üzerindeki önemli etkileri, bazı ekonomistlere göre bu performansı Çin'e has ve diğer gelişmekte olan ülkelere taklit edilemez hale getiriyor.

Şekil 3.4 Doğrudan Yabancı Yatırım Girişinin Ülkelere Göre Dağılımı, 2004 (%)

Kaynak: Invest in China, 2005

Şekil 3.4 Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımın ülkelere göre dağılımını veriyor. Buna göre, ABD %8,5 pay ya da 48 milyar dolar tutarla en çok yatırım yapan ikinci ülke. ABD Ticaret Bakanlığı'nın raporunda Çin'in yabancı yatırımcılar için büyük bir potansiyele sahip

olduğuna değinilirken ilgili yatırımcılar aynı zamanda Çin'de iş yapmanın zorlukları konusunda da uyarılıyor. Bu zorluklar dört temel başlıkta toplanmış:

- Çin iş dünyası henüz dengeli ve öngörülebilir bir yapıya sahip değil. Bu dengenin oluşması için saydam ve tutarlı bir yasal yapı gerekli ki bu henüz mevcut değil (Country Commercial Guide, 2002).
- Çin hükümeti 2001 yılına dek korumacı bir anlayışa sahipti. Çin merkezi hükümetinin, DTÖ üyesi olmaktan doğan beklentileri karşılayarak bu anlayışı bıraktığından kuşku duyulmasa da korumacılığın bölge, şirket, bazı durumlarda da bakanlık düzeyinde sürdüğü bildirilmekte (OECD, 2003). Pazar ekonomisinin yerleşmesi yönünde önemli adımlar atılmış olsa bile bürokrasinin önemli bir kısmı yerli firmaları ve kamu teşebbüslerini kayıran politikalar izliyor. Halen planlı ekonominin izleri görülüyor.
- Pek çok sektörde rekabet fikri tam yerleşmiş değil. Arz talep dengesi dışında kararlar alınıp gereksiz üretim veya yatırıma gidilebiliyor.
- Son olarak dile getirilen sorun ise Çin pazarının gerekli hazırlık ve araştırmayı yapmadan bu pazara girmiş pek çok yabancı yatırımcı ile dolu olması.

Çin, DTÖ üyeliğinin ardından Nisan 2002'den itibaren geçerli olmak üzere, rehber niteliğinde, sırasıyla, tercih edilen, sınırlanan ve yasaklanan yabancı yatırım alanlarını içeren 3 katalog yayımladı (OECD, 2003). Böylece pazar büyüklüğü ve mamul değeri açısından önemli potansiyele sahip kimi sektörleri yabancı yatırımcılara ve ihracatçılara açtı. Bu sektörlerin başında telekomünikasyon, motorlu taşıtlar, petrol ve gaz, tıbbi malzeme ve cihazlar, ilaç, ses ve görüntü cihazları, inşaat ve dekorasyon malzemeleri, bankacılık, sigortacılık, eğitim ve tarım ilaçları geliyor. Bu sektörlerin pek çoğunda tamamen yabancı sermayeli girişimlere izin verilmese de DTÖ üyelik şartları gereği yabancı ortaklıklara izin veriliyor. Ancak, örneğın, bankacılık sektöründe Çin Merkez Bankası'nın koyduğu asgari

sermaye düzeyi kadar o yüksek⁹ ki yalnızca çok büyük uluslararası bankalar Çin'de şube açabilecek durumda. Temsilcilik açmak ise göreceli olarak daha kolay. Bunun dışında yeşil çay üretimi, geleneksel Çin ilaçları, pirinç kağıdı gibi geleneksel el sanatlarında ve vadeli işlemler sektöründe doğrudan yabancı yatırım tamamen yasak (OECD, 2003).

---

⁹ Şube açabilmesi için bir bankanın sahip olması gereken en az sermaye tutarı 20 milyar ABD Doları.

4 . DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ve SONRASI

Çin 11 Aralık 2001’de DTÖ’ye üye oldu. Bu üyelik hem Çin’de hem de dış dünyada geniş yankılar uyandırdı ve sonuçları konusunda pek çok görüş öne sürüldü. DTÖ üyesi Çin’in dünya ticaretindeki payını daha da artıracacağı yönündeki genel beklentinin karşılandığını söyleyebiliriz. 3 yıl süren yıllık %30 gibi yüksek artış hızı ile 2001 yılında 266 milyar ABD Doları mal ihracatı yapan Çin, 2004 yılında bunu 593 milyar ABD Dolarına çıkardı. Aynı dönemde Çin’in ithalatı 244 milyar ABD Dolarından 561 milyar ABD Dolarına çıktı (UN Comtrade). Bu dış ticaret hacmi ile Çin dünya sıralamasında altıncı sıradan üçüncü sıraya yükseldi.

Özellikle tekstil ve giyim sektöründe Çin’in payını %50’lere çıkaracağından söz ediliyor, bunun da rakip ülkeler için rekabet etmeyi zorlaşacağı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde işgücü ağırlıklı imalat sanayisinin Çin ile rekabet edememesi sonucunda pek çok kişinin işsiz kalacağı anlamına gelebileceği söyleniyordu. İlginçtir ki Çin’in DTÖ üyeliği sonucu işini kaybetmekten korkanlar sadece diğer ülke işçileri değil. Çin’in dış dünyaya kapılarını açması ve üyelik gereği korumacılıktan vazgeçmesi sonucu Çin’de de bazı sektörlerin yabancı rekabet ile baş edememesi ve bu sektörlerde çalışan kişilerin işlerini kaybetmesi olası bir durum. Tüm bu senaryoların ne kadar gerçekçi olduğunu anlamak için Çin’in üyelik şartlarını, ne ölçüde gerçekleştiğini görmek içinse önemli sektörlerde Çin ve diğer ülkelerin ihracatındaki gelişmeleri incelemek gerekiyor.

DTÖ Üyelik Şartları

Çin, DTÖ üyelik anlaşması gereği, 1 Ocak 2005’de yürürlüğe girecek olan ve üyeler arası tekstil ve giyim kotalarını kaldıran anlaşmadan tamamen faydalanamıyor. DTÖ diğer üyelere

2008 sonuna kadar Çin'e karşı geçiş dönemi koruma tedbirleri uygulamaları iznini veriyor. Yanı sıra DTÖ'nün geçerli saydığı ikili anlaşmalar da Çin'in tekstil ve giyim ihracatına farklı sınırlamalar getiriyor. Geçiş dönemi korumacılığı sadece tekstil ve giyim sektörü ile sınırlı değil; DTÖ üyeleri 2013 yılına kadar Çin ihraç ürünlerinin kendi iç pazar dengelerini tahrip ettiğini ispatladıkları takdirde korumacı önlemlere başvurabilecekler. Benzer şekilde 2016 yılına kadar üye ülkeler Çin'den ithal ettikleri ürünler için anti-damping denetimler uygulayabilecek ve üçüncü bir ülkenin aynı mala uyguladığı fiyatı seviye olarak kullanabilecekler (European Competitiveness. Report, 2004).

DTÖ üyeliği gereği, Çin gümrük tarifelerinde önemli indirimlere gitti. Tarım ürünlerinde %31,5 civarında olan gümrük tarifelerini %17,4'e, endüstriyel mamullerde %24,6'dan %9,4'e, bilgi teknolojisi ve telekomünikasyon ürünlerinde ise sıfıra indirdi. Yanı sıra DTÖ üyeliği ile ihracat sübvansiyonları tarihe karıştı. En önemli değişim ise hizmet sektöründe: Çin şimdiye kadar rekabete kapalı tuttuğu telekomünikasyon, finansal hizmetler, dağıtım gibi sektörlerini yabancı sermayeye açtı. Dolayısı ile DTÖ üyeliği sanılanın aksine kısa vadede Çin için sihirli bir değnek olmaktan uzak, fakat uzun vadede düşünüldüğünde gerekli kıldığı reformlar sayesinde Çin ekonomisi için itici bir güç olacağı söylenebilir. Çin hükümeti hızlı ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği için ticari çıkarlarını koruması ve reformların önündeki engelleri ve iç baskıları aşması gerektiğinin farkında. DTÖ üyeliği ve getirdiği bağlayıcı hükümler bu yolda Çin'e ivme kazandıracak bir gelişme. Üyeliğin ilk meyvelerinden birisi ABD'nin Çin'e "kayırlan devlet" (most-favored-nation) statüsü vermesiyle alındı. Bu statü Çin-ABD ticari ilişkilerindeki belirsizliğin azaltılması yolunda önemli bir adım oldu. Bir diğer önemli kazanım ise bundan sonra Çin'in ticari anlaşmazlıklarının çözümü ve ticari çıkarlarının korunması için DTÖ mekanizmalarından faydalanabilecek olması. Benzer şekilde, DTÖ üyeliği sayesinde Çin bundan sonra yapılacak

uluslararası ticaret anlaşmalarına taraf olarak katılacak. Üyeliğin Çin ekonomisine sağlayacağı maddi kazanımlar hakkında pek çok çalışma var. Bu çalışmaların sonuçlarına göre üyeliğin Çin GSMH' sine getirisi %1,5 ile %10 arasında değişiyor, bir diğer deyişle yılda 4 ila 30 milyar dolar arası bir kazanım tahmin ediliyor.

DTÖ üyesi bir Çin'in aynı zamanda ticaret yaptığı ülkeler için de ekonomik kazançlar sağlayacağı öngörülüyordu. Çin imalat sektörünün ithal hammaddelerin ucuz iş gücü ile işlenmesine dayanıyor olması, ihracattaki artışların hammadde ithalatına yansımaya sebep olacak; korumacılığın kalkması ile yabancı mallar Çin pazarına daha kolay erişebilecek ve daha büyük pazar payları elde edebileceklerdi. Bu öngörünün büyük ölçüde gerçekleştiği söylenebilir. 2001–2005 döneminde Çin'in ithalatı %156 artarak %140 artan ihracat artış hızını geçti.

Küresel İhracatta Gelişmeler

Özellikle tekstil ve giyim sektöründe Çin'in payını %50'lere çıkaracağı senaryoları olduğundan söz etmiş, bunun da rakip ülkeler için rekabet etmeyi zorlaşacağı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde işgücü ağırlıklı imalat sanayisinin Çin ile rekabet edememesi sonucunda pek çok kişinin işsiz kalacağı anlamına gelebileceğini belirtmiştik. Bu senaryoların ne ölçüde gerçekleştiğini görmek için önemli sektörlerde Çin ihracatındaki gelişmeleri incelemek gerekiyor. Büro makineleri ve telekomünikasyon malzemeleri, giyim ve tekstil ürünleri, tarım, kimyasal ürünler ile demir ve çelik sektörlerinde Çin, 2004 dünya ihracat sıralamalarında¹⁰ ilk 5 ülkenin içinde yer alıyor. Bunlardan giyim eşyası ihracatında (Şekil 4.1) Çin'in DTÖ üyeliği öncesinde %18 olan payının 2004 yılında %24'e, tekstil ihracatındaki (Şekil 4.2) payının ise %10'dan %17'ye çıktığı görülüyor. Aynı dönemde, giyim

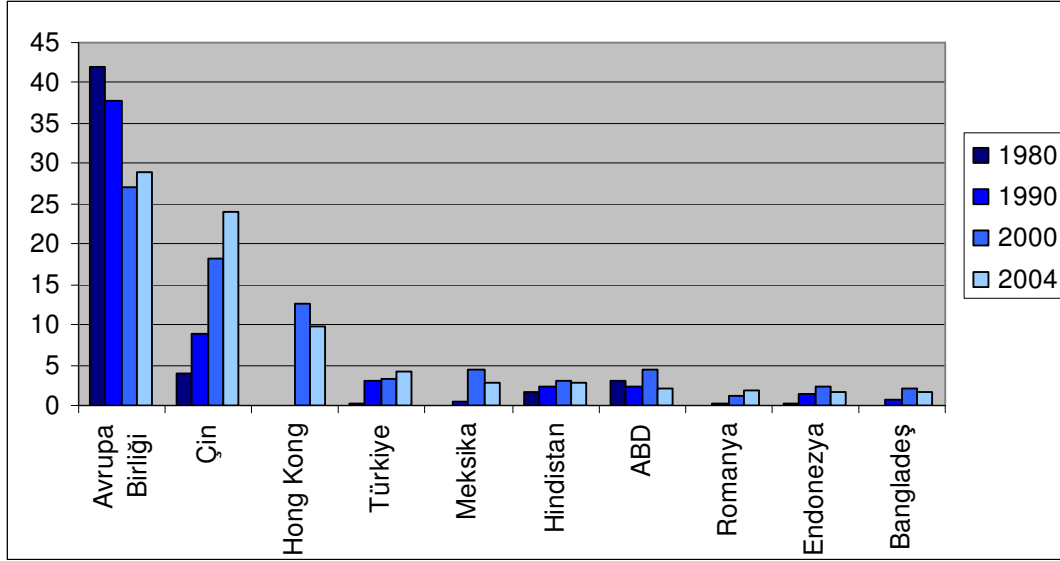
---

¹⁰ İlgili tablolar ve 2004 yılına ait ihracat değerleri Tablo Ek 3'de verilmiştir.

eşyası ihracatında Hong Kong'un payının azalması üretimin bu ülkeden Çin'e kaydığını; AB, Türkiye ve Romanya'nın paylarının artmış olması ise senaryoların en azından şimdilik bu ülkeler için söylenen boyutta gerçekleşmediğini gösteriyor. Fakat Şekil 4.1 Meksika'nın giyim eşyası ihracatının dünyadaki payının azaldığı görülüyor. Gerçekten de, Meksika'da 2000–2004 yılları arasında 270 binden fazla montaj işçisi işini kaybetti, yüzlerce fabrika kapandı ve Meksika'nın Çin'e karşı verdiği dış açık 5 milyar ABD Dolarını aştı (Farrell, Puron ve Remes, 2005). Meksika Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North America Free Trade Agreement – NAFTA) sayesinde 1990'larda görece emek yoğun sektörlerde Amerika kıtasının üretim merkezine dönüşmüştü. Fakat 2000'lerin başından beri Çin bu rolü devralmış görünüyor. Benzer şekilde, Brezilya, Polonya, Portekiz ve Güney Kore'nin yanında Romanya ve Türkiye gibi orta gelir grubundaki ülkeler de hayat standartlarındaki yükselmeye bağlı olarak ucuz işgücüne dayanan üretim ve ihracat üssü olma pozisyonlarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilirler ya da kalmaya başladılar bile. 2004 Avrupa Rekabet Raporu giyim eşyası ve tekstil sektörlerinde Çin rekabetinden en çok etkilenecek Avrupa ülkesinin Türkiye olabileceğini belirtiyor. Türkiye'nin AB'ye yönelik en önemli ihraç malları olan giyim eşyası ve tekstil, aynı zamanda Çin'in AB'ye ihracatında ilk on ürün arasında (European Competitiveness. Report, 2004). Farrell, Puron ve Remes (2005)'e göre bu ülkeler Çin rekabeti nedeniyle kaybedilen istihdama odaklanmak yerine, ekonomik bir gerçeği -hiçbir ülkenin sonsuza kadar dünyanın düşük maliyetli üretim üssü olarak kalamayacağını, Çin'in de bir gün bu sıfatı kaybedeceğini- hatırlamalıdır. Düşük ücretli montaj işlerindeki istihdamı korumaya çalışmaktansa daha fazla değer üreten alanlarda istihdam yaratmaya bakmalı. Çünkü bu orta gelir grubundaki ülkelerin kalkınmaya devam edebilmeleri katma-değeri daha yüksek faaliyetlerde bulunan, dolayısıyla üretkenliği yüksek şirketlerinin üretkenliği daha düşük olanların yerini almasıyla mümkün. Bu da, orta gelir grubundaki ülkelerin katma değeri yüksek faaliyetleri teşvik etmelerine, karşılaştırmalı üstünlüklerini belirleyip, bunlardan

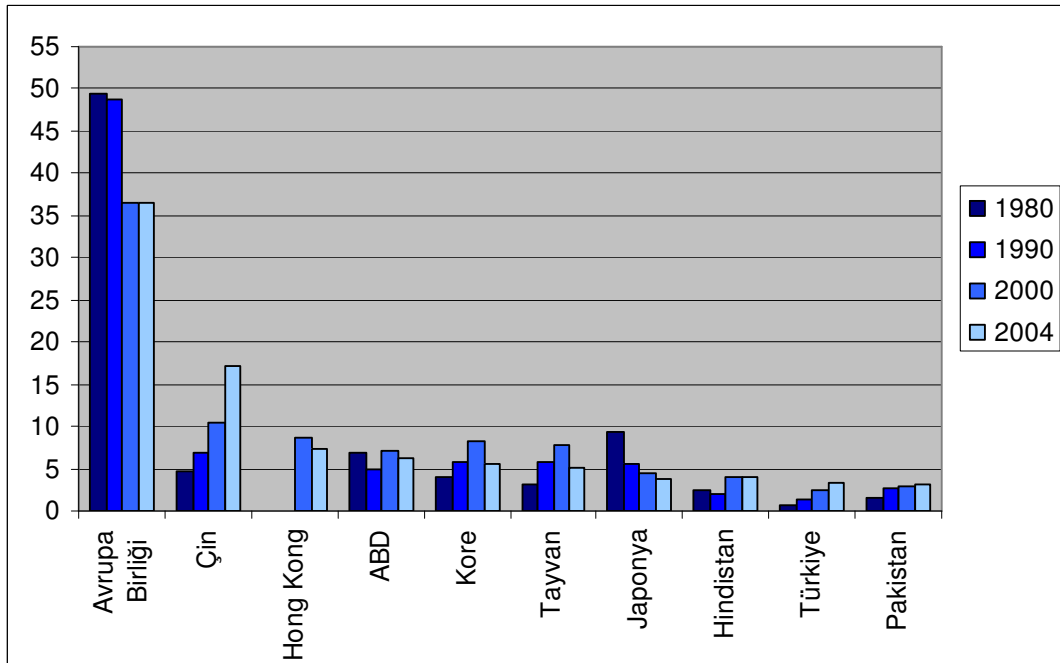
yararlanabilmelerine ve rekabeti, girişimciliği ve esnekliği artıran reformları hayata geçirmelerine bağlı görünüyor.

Şekil 4.1 Dünya Giyim Eşyası İhracatında Pay (%)

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Şekil 4.2 Dünya Tekstil İhracatında Pay (%)

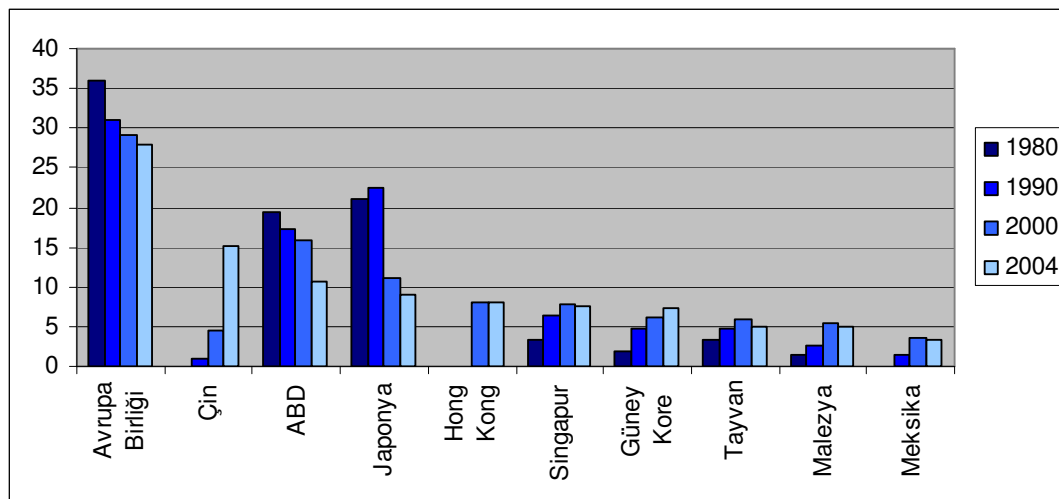

Kaynak: Trade Statistics, WTO

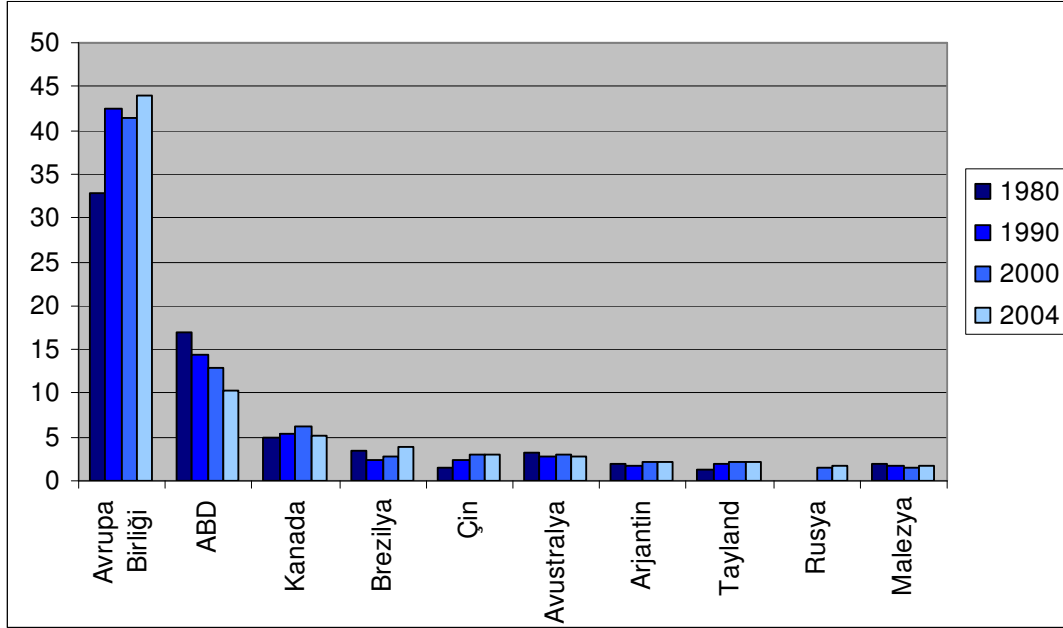
Bir diğ er ş aşı rtıcı geliş me tekstil ve giyim sektöründeki tahminlerin, yani Çin'in dünya pazarına hakim olacağı beklentisinin, büro makineleri ve telekomünikasyon malzemeleri sektöründe gerçekleş me yolunda olması. Bu sektörde Çin, 2000–2004 arasında ihracat payını %4'ten %15'e çıkarmakla kalmamış, Güney Kore hariç bu alanda iddialı hiçbir ülke de aynı dönemde payını artırmayı başaramamış. Çin iktisat politikasını belirleyenler, Çin'in yalnızca küresel emek-yoğun üretim merkezi haline gelmesini istemiyorlar. Artan nüfus, ondan da hızlı artan iş gücüne istihdam yaratabilmek için emek yoğun sektörler tamamen göz ardı edilmese de, Çin sanayi politikasının asıl hedefi yüksek katma değerli, teknoloji-yoğun endüstriyi kurmak ve geliştirmek (European Competitiveness Report, 2004). Gerçekten de Çin hükümeti eğitim düzeyini ve kalitesini artırma politikası güderek 9 yıllık eğitimi zorunlu kıldı ve 2006 yılı itibariyle kırsal bölgelerde bu amaca ulaşılmasını hedefledi. Yüksek öğrenime de önem verilerek 1998-2003 arasındaki 5 yıllık dönemde, çoğunluğu teknik konularda olmak üzere, yüksek öğrenime devam eden öğrenci sayısı 3,5 kat artırıldı. Bu politikalar sonucunda iş gücünün ortalama kalitesi belirgin bir şekilde artmakta: iş gücüne yeni katılanların ortalama okula gitme süresi emekli olanların neredeyse 3 katı (OECD, 2006).

Şekil 4.3 Dünya Büro Makineleri ve Telekomünikasyon Malzemeleri İhracatında Pay (%)

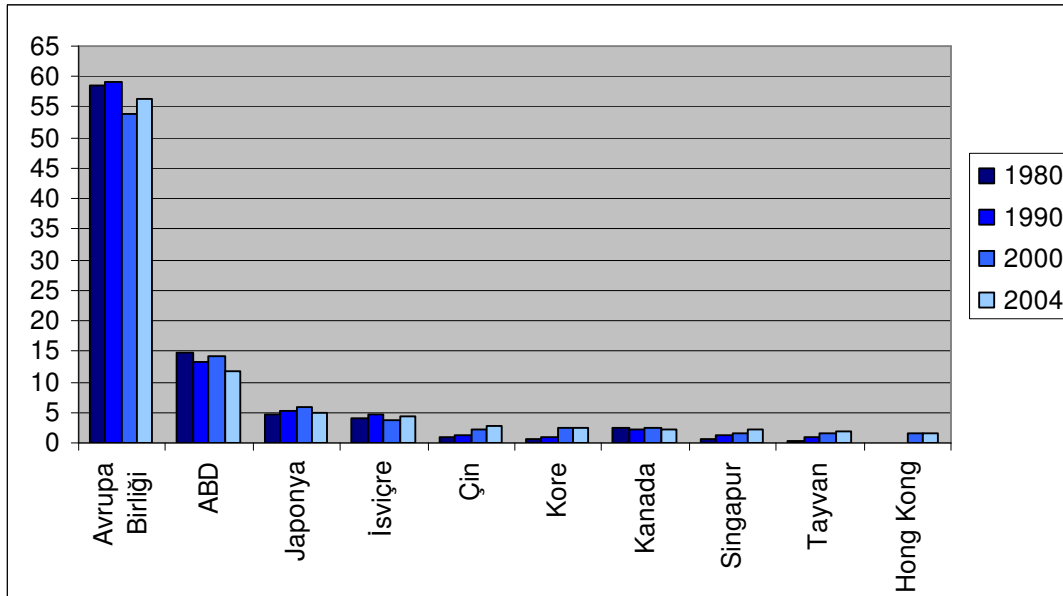
Kaynak: Trade Statistics, WTO

Şekil 4.4 Dünya Tarım Ürünleri İhracatında Pay (%)

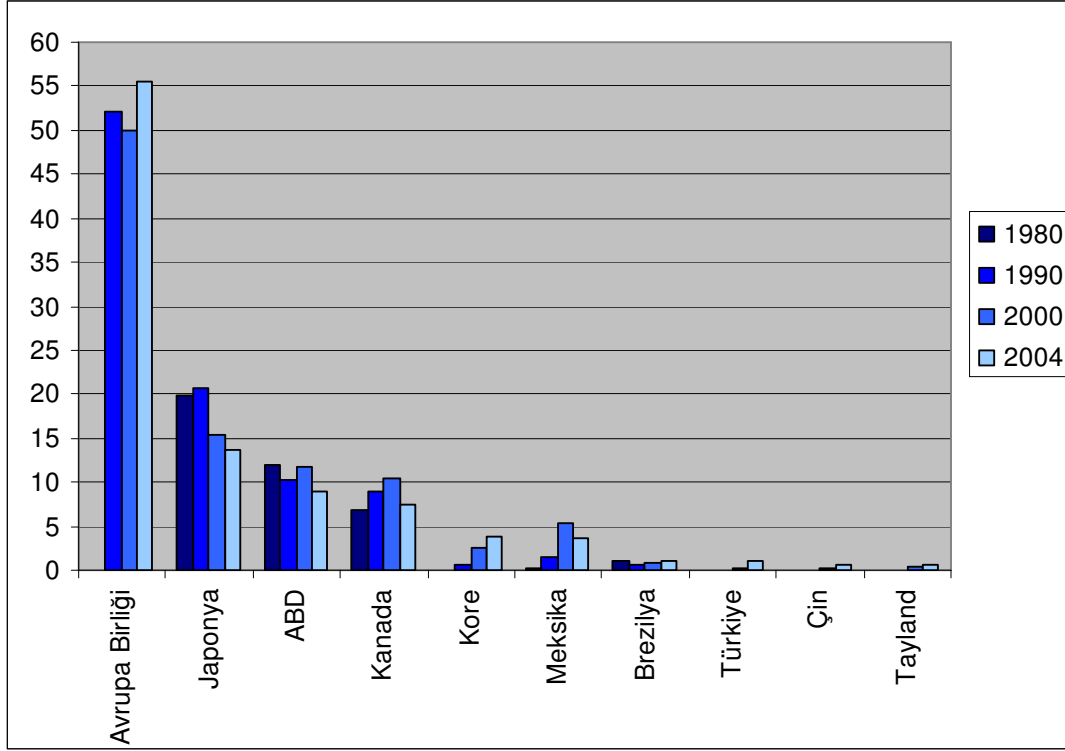
Kaynak: Trade Statistics, WTO

Şekil 4.5 Dünya Kimyasal Ürünler İhracatında Pay (%)

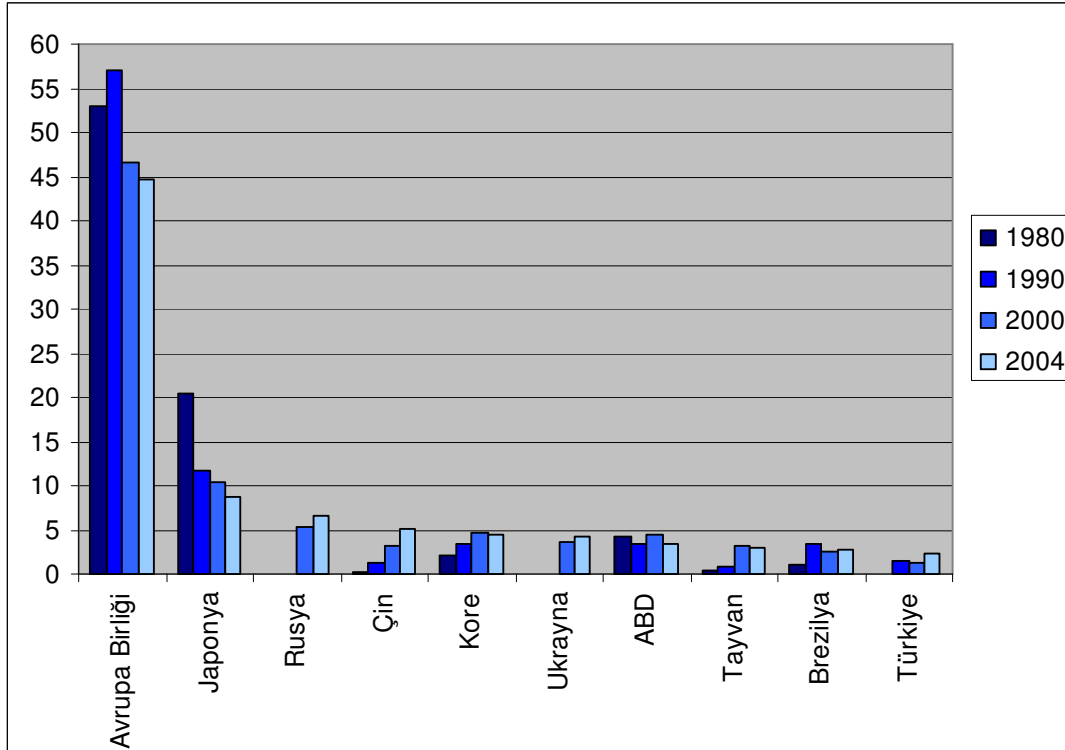
Kaynak: Trade Statistics, WTO

Şekil 4.6 Dünya Otomotiv Ürünleri İhracatında Pay (%)

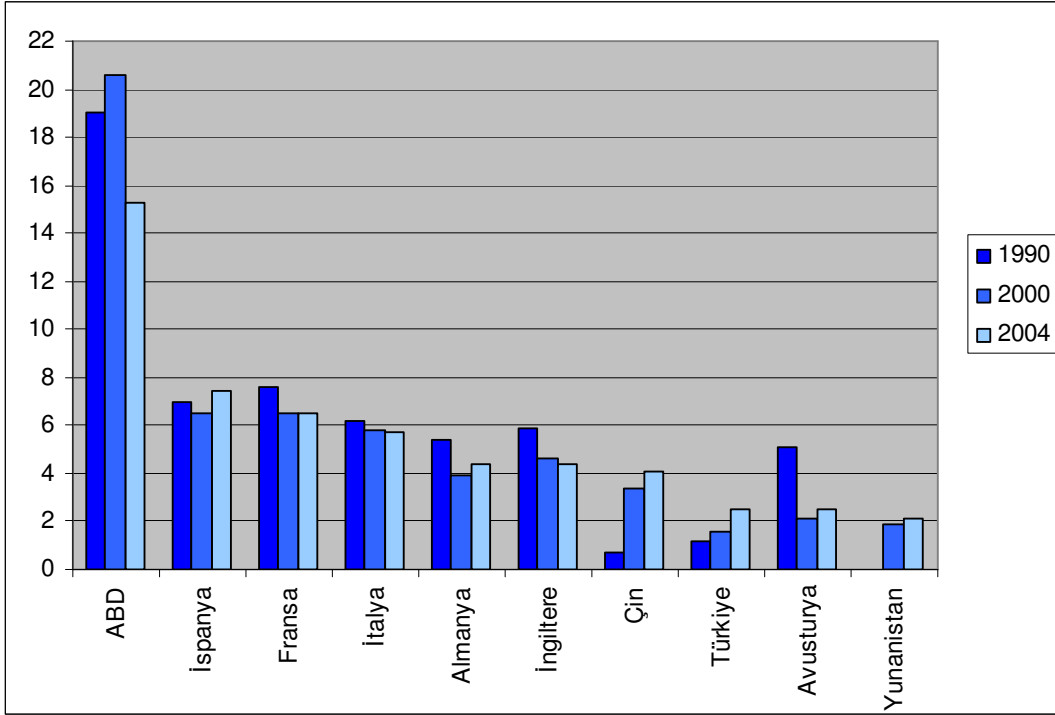
Kaynak: Trade Statistics, WTO

Şekil 4.7 Dünya Demir-Çelik İhracatında Pay (%)

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Şekil 4.8 Dünya Turizm Gelirlerinde Pay (%)

Kaynak: Trade Statistics, WTO

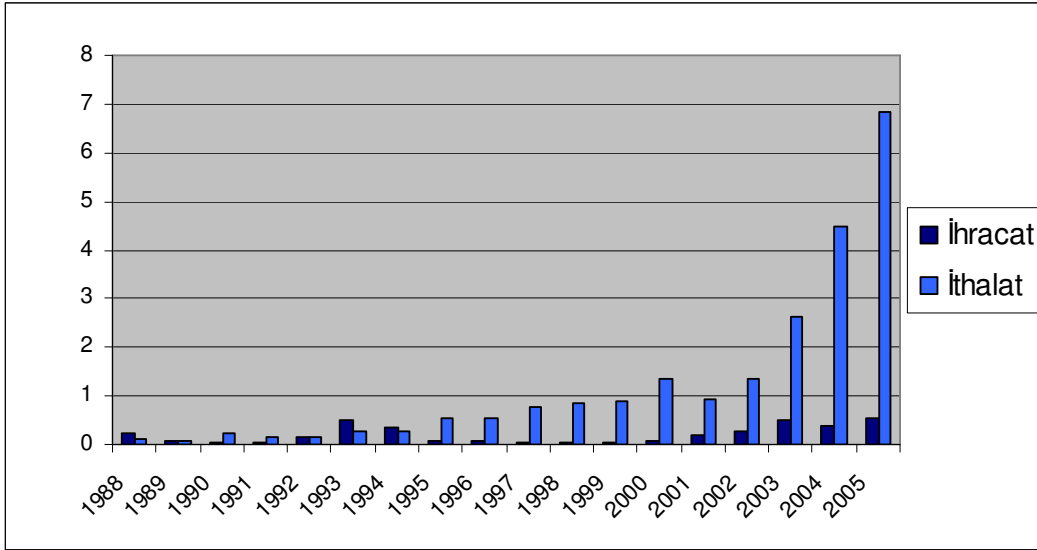
1980-2004 döneminde önemli sektörlerde Çin ihracatındaki gelişmeleri diğer ülke ve ülke gruplarıyla karşılaştırmalı olarak yukarıdaki şekillerde inceledik. Büro makineleri ve telekomünikasyon malzemeleri, giyim ve tekstil ürünleri, tarım, kimyasal ürünler ile demir ve çelik sektörlerinde Çin, 2004 dünya ihracat sıralamalarında ilk 5 ülkenin içinde yer alıyor. Bu analiz, Çin ihracatının ucuz işgücü maliyetinin ötesinde olduğunu, daha şimdiden teknoloji ve bilgi yoğun sektörlerde Çin kaynaklı rekabet baskısının hissedildiğini gösteriyor.

5 . ÇİN HALK CUMHURİYETİ - TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

Dış Ticaret

2005 yılı dış ticaret rakamlarına göre, Çin Türkiye'nin Asya Pasifik ülkeleri arasındaki en büyük ticaret ortağıdır. Fakat bu ortaklık 1990'ların ikinci yarısından beri Çin lehine işlemektedir (Şekil 5.1). Türkiye 2005 yılında Çin'e 550 milyon dolarlık mal satarken Çin'den ithalatı 6,8 milyar dolar olarak gerçekleştirmiştir¹¹.

Şekil 5.1 1988–2005 Dönemi Türkiye-Çin Dış Ticareti (milyar ABD Doları)

Kaynak: DEİK

Birleşmiş Milletler İstatistik Birimi Türkiye ve Çin arasındaki karşılıklı dış ticaret değerlerini raportör ülkeye bağlı olarak farklı veriyor. Tablo 5.1 ve 5.2 bu değerleri sırasıyla Türkiye ve Çin'in verdiği bilgiye dayanarak gösteriyor. Örneğin, Türkiye'nin Çin'e karşı dış ticaret açığı 2004 yılında Türkiye verilerine göre 4 milyar ABD Dolarını aşmışken, Çin tarafından verilen bilgiye göre bu açık 2,2 milyar Dolar. Bu durum daha detaylı bir araştırmayı gerektiriyor.

¹¹ 1988-2005 dönemi Türkiye-Çin dış ticaret rakamları Tablo Ek.6'da verilmiştir.

Tablo 5.1 Türkiye-Çin Dış Ticareti

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1992	147	172	319	-26	85
1993	512	255	767	257	201
1994	355	258	613	97	138
1995	67	539	606	-472	12
1996	65	551	616	-486	12
1997	44	787	832	-743	6
1998	38	846	884	-808	4
1999	37	895	931	-858	4
2000	91	1.322	1.413	-1.230	7
2001	199	926	1.125	-726	22
2002	266	1.366	1.631	-1.100	19
2003	505	2.610	3.115	-2.106	19
2004	392	4.476	4.868	-4.084	9

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

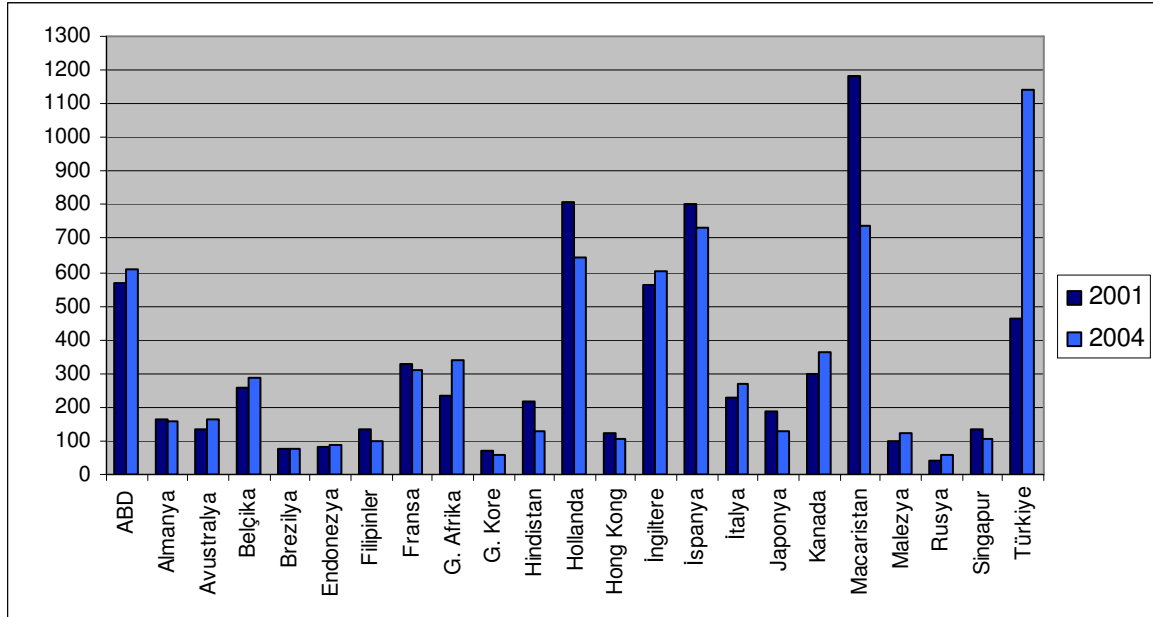
Tablo 5.2 Çin-Türkiye Dış Ticareti

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1992	69	109	177	-40	63
1993	166	498	663	-332	33
1994	185	464	648	-279	40
1995	431	144	575	287	299
1996	407	94	501	313	432
1997	557	65	621	492	863
1998	659	43	702	616	1.541
1999	637	47	684	589	1.346
2000	1.078	127	1.205	951	851
2001	674	231	905	443	292
2002	1.089	289	1.378	800	377
2003	2.065	533	2.598	1.532	388
2004	2.821	591	3.413	2.230	477

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Çin ile dış ticaret ilişkisinde yaşanan yüksek dış açık, geleneksel pazarların Çin'e kaptırılması gibi sorunlar Türkiye'ye özgü değil. Şekil 5.2 Çin'in DTÖ'ye katıldığı 2001 ve son verilerin olduğu 2004 yıllarında, en çok ticaret yaptığı ülkelerle olan ihracatının ithalatını karşılama oranı veriyor. Buna göre Çin, ihracatın ithalatı karşılama oranı %100'ün altındaki ülkelere karşı dış ticaret açığı verirken, bu oranın %100'ü geçtiği ülkelere karşı dış ticaret fazlası veriyor. Bu şekilde göre 2001-2004 döneminde Türkiye, ABD, Avustralya, Belçika, Güney Afrika, İngiltere, İtalya ve Kanada ile birlikte Çin'e karşı dış ticaret açığı artan ülkelerden biri. Yine aynı dönemde Almanya, Filipinler, Fransa, Hindistan, Hollanda, İspanya, Japonya, Macaristan ve Singapur Çin'e karşı verdikleri dış ticaret açığını azaltmayı başarmış durumda. Bu ülkeler arasında özellikle Macaristan dış ticaret açığını önemli oranda azaltmayı başarması nedeniyle daha detaylı incelemeyi hak ediyor.

Şekil 5.2 2001 ve 2004 Yıllarında Çin'in En Çok Ticaret Yaptığı Ülkelerle Olan İhracatının İthalatını Karşılama Oranı (%)

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Türkiye'den Çin'e yapılan ihracatın hacmi kadar yapısı da iç açıcı değildir. Tablo 5.3'te görülebileceği üzere, ihracat başlıca demir-çelik, işlenmemiş gübre, maden cevherleri ve döküntüleri, organik olmayan kimyasallar ile dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri gibi belirli bazı kalemlerden oluşmaktadır.

Tablo 5.3 Başlıca İhracat Kalemlerimiz (milyon ABD Doları)

Madde Adı	2001	2002	2003	2004
Demir ve çelik	88,8	87,5	242,9	102,5
İşlenmemiş gübre	16,7	32,6	61,9	78,5
Maden cevherleri ve döküntüleri	10,1	25,1	20,8	34,3
Organik olmayan kimyasallar	1,1	0,5	3,8	31,5
Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	14,8	9,8	48,8	27,6
Taşıt araçları	6,6	37,8	43,9	16,4
Tekstil ürünleri	5,2	7,1	9,9	15,7
Organik kimyasallar	1,5	6,0	6,5	13,3
Boyayıcı maddeler, macunlar, çözücüler, incelticiler	2,2	3,1	4,1	6,8
Genel sanayi makine ve teçhizatı ve makine parçaları	1,3	1,7	4,6	6,8
Et ve et ürünleri	3,7	3,8	5,8	5,7
Enerji üreten makine ve teçhizat	0,6	0,8	1,5	4,5
Belirli sanayilerin özel makineleri	1,2	3,9	4,6	4,2
Meyve, sebze ve mamulleri	4,2	3,2	4,4	3,8
Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	1,0	1,6	2,1	3,4
Diğer plastikler	3,9	5,0	2,5	3,4
Gübreler	4,3	1,4	3,9	3,2
Elektrikli makine ve cihazlar	4,0	1,0	2,0	3,1
Alkollü ve alkolsüz içkiler	0,0	0,0	0,1	2,6
Metal dışı mineral mamuller (inşaat mal. ve cam eşya)	1,5	2,6	1,8	2,6
Kauçuk mamulleri	0,0	1,5	3,5	2,4
Demir dışı metaller	14,5	0,2	5,5	2,2
Sihhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	0,1	1,2	1,5	2,1
Metal eşya	0,3	0,5	2,6	1,9
Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	0,1	0,0	1,1	1,8
Hazır giyim	1,1	0,2	0,4	1,4
Seyahat eşyası	0,0	0,0	0,0	1,3
Hububat ve mamulleri	0,1	0,2	0,7	1,3
Kahve, çay, kakao, baharat ve bunların mamulleri	0,1	0,3	0,7	1,2
Diğer mamul mallar	0,3	0,5	0,3	1,1
Deri, kösele ve ham postlar	0,3	0,6	1,3	1,0
Balık ve diğer deniz ürünleri	0,1	0,2	0,8	0,9
Kimyasal madde ve ürünler	1,0	1,1	0,2	0,7
Diğer	8,8	24,4	10,0	2,7
Toplam	199,4	265,5	504,6	391,6

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Tablo 5.4 Başlıca İthalat Kalemlerimiz (milyon ABD Doları)

Madde Adı	2001	2002	2003	2004
Büro makineleri	65,0	119,2	309,2	597,7
Elektrikli makine ve cihazlar	137,6	180,2	284,1	514,9
Haberleşme ve ses kayıt cihazları	40,0	116,3	289,1	511,9
Tekstil ürünleri	139,6	190,3	319,4	457,4
Diğer mamul mallar	108,3	131,2	232,6	361,0
Genel sanayi makine ve teçhizatı ve makine parçaları	62,4	61,0	146,5	266,8
Kömür	29,9	54,9	71,9	154,9
Hazır giyim	34,6	40,4	73,7	143,9
Organik kimyasallar	27,7	44,1	76,7	120,6
Metal eşya	33,2	43,1	70,4	120,1
Belirli sanayilerin özel makineleri	22,8	37,4	126,6	119,4
Ayakkabı	17,4	26,3	54,3	107,7
Taşıt araçları	7,9	12,7	28,5	106,9
Seyahat eşyası	14,1	20,7	38,7	99,8
Metal dışı mineral mamuller (inşaat mal. ve cam eşya)	10,2	16,5	31,7	70,6
Fotoğrafçılık cihazları, optik ürünler, saatler	20,9	33,9	41,0	62,1
Demir ve çelik	16,7	14,6	24,4	61,2
Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	6,8	25,8	30,5	53,8
Kauçuk mamulleri	7,9	19,8	48,1	53,0
Enerji üreten makine ve teçhizat	8,5	7,5	22,3	52,8
Boyayıcı maddeler, macunlar, çözücüler, incelticiler	15,0	25,5	32,7	47,6
Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	2,5	6,9	26,5	38,3
Sihhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	10,0	10,0	22,9	37,5
Demir dışı metaller	7,1	10,1	18,2	35,0
Mobilyalar	2,6	4,0	11,5	34,0
Organik olmayan kimyasallar	12,8	19,2	26,9	33,2
Eczacılık ürünleri	12,2	13,6	22,5	32,1
Kimyasal madde ve ürünler	10,2	15,9	21,6	31,6
Metal işlemede kullanılan makineler	2,0	2,4	8,9	26,7
Diğer plastikler	3,0	5,0	10,0	23,0
Plastikler (ilk şekillerde)	0,9	3,2	10,0	22,4
Mantar ve ağaç mamulleri	2,2	2,8	5,4	17,4
İşlenmemiş gübre	5,8	11,4	16,0	11,1
Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	2,5	5,9	11,8	9,5
Kağıt-karton ve kağıt-karton esaslı mamuller	0,6	1,1	3,4	8,0
Büro makineleri	65,0	119,2	309,2	597,7
Elektrikli makine ve cihazlar	137,6	180,2	284,1	514,9
Haberleşme ve ses kayıt cihazları	40,0	116,3	289,1	511,9
Tekstil ürünleri	139,6	190,3	319,4	457,4
Diğer mamul mallar	108,3	131,2	232,6	361,0
Sanayi makine ve teçhizatı ve makine parçaları	62,4	61,0	146,5	266,8
Kömür	29,9	54,9	71,9	154,9
Hazır giyim	34,6	40,4	73,7	143,9
Organik kimyasallar	27,7	44,1	76,7	120,6
Metal eşya	33,2	43,1	70,4	120,1
Diğer	24,5	33,0	42,2	32,1
Toplam	925,6	1365,9	2610,3	4476,1

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Dış ticaretteki dengesiz durum iki tarafın ekonomik yapılarındaki farklılığa ek olarak Türk firmalarının Çin pazarı hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, Çin tarafından uygulanan tarife dışı ve teknik engeller, coğrafi uzaklık, lojistik ve taşımacılık sorunları, muhabir bankacılığa ilişkin sıkıntılar ve güvensizlik gibi çeşitli nedenlere dayanmaktadır (DEİK, 2005). Bu engellerin Çin'in DTÖ'ye üye olması ile azalması beklenmişse de Türkiye'nin Çin'e ihracatı ithalatını karşılamaktan çok uzak kalmaya devam etmiştir.

Dış Yatırım

Türk firmalarının Çin'de plastik, inşaat, gıda ve tekstil alanında az sayıda girişimi bulunmaktadır ve bu yatırımların toplam değeri 25 milyon dolar civarındadır (DEİK, 2005). Çin'de faal olan başlıca Türk firmaları:

- ENKA Holding bünyesinde kurulmuş mühendislik, teknolojik çelik imalat ve elektromekanik montaj alanlarında çalışan Çimtaş;
- Koç Holding bünyesinde yağlı radyatör üretimi yapan Demirdöküm;
- “Silk&Cashmere” markasıyla ipek ve kaşmir üretimi yapan Fabeks Dış Ticaret;
- Akman Holding bünyesindeki Golden Meyve Suyu ve Gıda Sanayi;
- Atasay Kuyumculuk;
- Ünsa Ambalaj;
- Şişecam;
- Teba Şirketler grubuna bağlı Tema Dış Ticaret;
- Hipokrat Tıbbi Malzemeler;
- Mozaik Tekstil;
- Zorlu Tekstil;
- Goldaş;
- Garanti Bankası'dır.

Bu firmaların yanı sıra Anadolu Grubu'nun bira, Vestel'in elektronik eşya, Aksa Akrilik'in kimyasal ürünler, Kibar Holding'in demir çelik ve Yeşim Tekstil'in tekstil ürünleri ve hazır giyim, Arçelik'in beyaz eşya alanında yatırım planları bulunmaktadır.

2006 Ocak sonu itibariyle Türkiye'deki Çin sermayeli firmaların sayısı 238'dir (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2006). Sektörel olarak başlıca yatırımlar beyaz eşya, binek araçlar, telekomünikasyon ve plastik alanındadır. Bu sermayenin büyük bir kısmı sadece Çin'den ithalat yapma amacıyla kurulmuş firmalara aittir. Türkiye'de faal olan başlıca Çin firmaları (DEİK, 2005):

- Klima, beyaz eşya ve televizyon üreten HAİER;
- Klima ve buzdolabı üreticisi HİCON;
- Muğla'da Harput Şirketler Grubu'yla montaj fabrikası kurmuş olan motosiklet firması YİYİNG ve GAOMİNG;
- Elkon Elektrik ile İstanbul'da televizyon üretimine başlayan KONKA.

Çin'de yatırımı olan, bu ülkeyle ticaret yapan ya da yatırım ve ticaret yapmayı düşünen firmalar, Türkiye ve Çin arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerde karşılaşılan başlıca sorunları, fikri mülkiyet hakları, mevzuat ve bürokrasi, iç pazara giriş hakkı, standartlar ve ticari bankacılık işlemleri başlıkları altında sıralamaktadır. Bunlar hakkında detaylı bilgi için Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu-DEİK'in 2005'te yayımladığı Çin Ülke Bülteni'ne bakılabilir. Bu sorunları aşarak Çin pazarına girmek dünya çapında bakıldığında çoğunluğu küçük ve orta ölçekli sayılan Türk firmaları için zor görünmekle birlikte, bu şirketlerin güçlü ulusal örgütlenmelerin içinde yer almaları bir fırsat yaratabilir. Bu şirketler, sektör içinde veya sektörler arasında, bir araya gelip kaynaklarını paylaşırlarsa; örneğin bir merkez kurarak sözleşme görüşmeleri, tedarikçi listeleri ve kalite standartları ile ilgili bilgileri ortak kullanıma

açarlarsa sorunları aşmaları daha kolay olur. Bundan başka, ulusal örgütler, Çin'deki endüstri parklarının ve kalkınma bölgelerinin sahipleriyle temasa geçerek küçük ve orta ölçekli işletmelerin tesisleri ortak kullanabilecekleri üretim merkezleri kurmalarını kolaylaştırabilirler. Çin endüstri parklarıyla işbirliği, üye şirketlerin altyapı ve yönetim kaynaklarının ortak kullanarak kuruluş aşamasını kolay atlatmalarını sağlayacağı gibi pazar araştırmalarının, satış temsilcilerinin ve dağıtım kanallarının ortak kullanımı ile ölçek ekonomilerinden yararlanmalarını da sağlayabilir (Orr, 2005).

DEİK'in yine aynı bültende aktardığına göre, Türkiye'nin Çin'e olan ihracatının miktar olarak artırılması ve ürün bazında çeşitlendirilmesi amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 2005 yılında başlattığı "Asya-Pasifik Stratejisi" çerçevesinde çalışmalar sürdürülmekte ve bu bağlamda "Çin Pazar Araştırmaları" programı yürütülmektedir. Bu araştırma, inşaat malzemeleri, otomotiv yan sanayi, demir-çelik ve diğer maden ve metal, kimyasallar, işlenmiş gıda ürünleri, hazır giyim ve tekstil makineleri ile müteahhitlik sektörünün Türkiye ihracatı açısından potansiyel arz ettiğini tespit edilmiştir.

2001 yılında Türkiye Çin tarafından Çinli turistlerin gidebileceği ülkeler listesine alınmıştır. Dünya Turizm Örgütü raporlarına göre Çin önümüzdeki yıllarda dünyanın en fazla turist gönderen ülkesi olacaktır. Bunun Türkiye'nin Çin ile ticaret açığını kapatması için bir fırsat oluşturabileceği öngörüsünde bulunulmuşsa da bugüne kadar Çin'den gelen turist sayısında önemli bir artış olmamıştır.

Çin ve Türkiye arasındaki ticaret ve yatırım ilişkilerini artırma çabalarının yanında üçüncü ülkelere yönelik işbirliği olanakları da değerlendirilmeli. Bu olanaklar arasında Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere Çin mal ve hizmetlerinin sunumu; örneğin, Rusya, Orta Asya ve

Ortadoğu'da, ortak yatırım projeleri geliştirilmesi sayılabilir (Öğütçü, 2004). Çünkü Öğütçü'nün aktardığına göre, Çinlinin gözünde Türkiye AB pazarına giriş kapılarından birisi; Ortadoğu ve Kafkas petroleri ile ilgili tedarik güvenliği senaryolarında önemli bir ülke; ve ayrıca Çin'den başlayıp Orta Asya'yı boydan boya geçerek Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanması öngörülen "İpek Demiryolu" projesinin taraflarından.

REFERANSLAR

- 1- Adhikari, R. ve Yongzheng Y., September 2002, “What Will WTO Membership Mean for China and Its Trading Partners?”, *Finance and Development*, IMF, V39, No.3.
- 2- Asian Development Bank, 2005, “Key Indicators of Developing Asian and Pasific Countries China”, *Asian Development Bank*.
- 3- China Statistics Press, 2004, “China Population Statistical Yearbook”, <http://www.friedlnet.com>.
- 4- “Country Commercial Guide 2002 – China”, 2002, The U.S. Commerce Department, Commercial Service.
- 5- “Country Brief: People’s Republic of China”, *Worldbank*, 2002.
- 6- “Country Economic Review: People’s Republic of China”, 2002, *Asian Development Bank*.
- 7- DEİK, 2003, “Türkiye-Çin Ticari ve Ekonomik İlişkileri”, www.deik.org.tr.
- 8- DEİK, 2005, “Çin Ülke Bülteni”, www.deik.org.tr.
- 9- “European Competitiveness Report 2004”, 2004, Ch. 5, “The Challenge to the EU of a Rising Chinese Economy”.
- 10- Farrell D., P.Gao and G. R. Orr, 2004, “Making Foreign Investment Work for China”, *The McKinsey Quarterly 2004 Special Edition: China Today*.
- 11- Farrell D., A. Puron ve J. K. Remes, 2005, “Beyond Cheap Labor: Lessons for Developing Economies”, *The McKinsey Quarterly 2004 Special Edition: China Today*
- 12- “Global Competitiveness Report 2002-2003”, World Economic Forum, www.weforum.org.
- 13- İhracatta Rekabet Kıyaslaması, REF (TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu) Uygulaması, <http://www.ref.sabanciuniv.edu>.

- 14- İlhan Kıbrıs, A., 2003, “Çin Halk Cumhuriyeti 1978’den Günümüze”, REF Çalışma Metni.
- 15- Invest in China, 2005, <http://www.fdi.gov.cn>.
- 16- Invest in China, 2004, “An Overview of Chinese Absorption of Foreign Direct Investment in 2003”, <http://www.fdi.gov.cn>.
- 17- International Trade Statistics, 2005, WTO.
- 18- “Is the Wakening Giant a Monster?- China’s Economy”, 2003, *The Economist Special Report*.
- 19- Lardy, N., 2001, “Issues in China’s WTO Accession”, The U.S.- China Security Review Commission Testimony, *The Brookings Institution Foreign Policy Studies*.
- 20- Li, Y., 2002, “China’s Accession to WTO: Exaggerated Fears?”, *UNCTAD Discussion Paper*.
- 21- Lin, Y., 2002, “Economic Institutional Change in Post-Mao China. Reflections on the Triggering, Orienting, and Sustaining Mechanisms” *The Chinese Economy*, :V.35, No.3, pp.26-51.
- 22- Major FDI Indicators, *UNCTAD*.
- 23- MOFCOM, Ministry of Commerce of the People's Republic of China, <http://english.mofcom.gov.cn>.
- 24- OECD, 2006, “Economic Survey of China 2005: Key Challenges for the Chinese Economy”.
- 25- OECD, 2005, “International Investment Perspectives”.
- 26- OECD, 2003, “China: Progress and Policy Challenges”.
- 27- Orr, G., 2005, “In China, Oppurtunity Knocks for Small Businesses”, *The McKinsey Quarterly 2005*.
- 28- Ögütçü, M., 2004, “Türk-Çin Rekabeti Ortaklığa Dönüştürülebilir”, *Dünya*.

- 29- Ögütçü, M., 1995, “2000’li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin”, *TÜSİAD*, TÜSİAD T/95, 7-182.
- 30- Pitsilis E. V., J. R. Woetzel, and J. Wong, 2004, “Checking China’s Vital Signs”, *The McKinsey Quarterly Special Edition 2004: China Today*.
- 31- Shafaeddin, M., 2002, “The Impact of China’s Accession to WTO on the Exports of Developing Countries”, *UNCTAD Discussion Paper*.
- 32- So, A. Y., 2002, “Guest Editor’s Introduction”, *The Chinese Economy*, V.35, No.3, pp.3-25.
- 33- “The World Fact Book, 2002, China”, United States Central Intelligence Agency.
- 34- Schmidkonz, C., 2005, “The Chinese Challenge” THINK!DESK.
- 35- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr>.
- 36- Trade Statistics, WTO, *World Trade Organization*.
- 37- Tseng W. ve H. Zebregs, 2002, “Foreign Direct Investment in China: Some Lessons for Other Countries”, *IMF Policy Discussion Paper*.
- 38- UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database, UN Statistics Division, <http://unstats.un.org/unsd/comtrade>.
- 39- UNDP, 2006, “China Human Development Report 2005”, UN Development Programme China, www.unchina.org.
- 40- UNDP China, 2002, “China’s Population: the Increasing Proportion of Elderly People”, UN Development Programme China, www.unchina.org.
- 41- UNDP China, 2001, “Poverty in China”, UN Development Programme China, www.unchina.org.
- 42- Wei-wei, Z., 1999, “Transforming China”, *Palgrave Publishers*, New York, NY USA.
- 43- “World Competitiveness Yearbook 2003”, IMD, Switzerland, www.imd.ch.
- 44- World Bank, 2006, “China Quarterly Update”, *World Bank Group*.

- 45- World Bank, 2006, “China Quick Facts”, *World Bank Group*.
- 46- World Bank, 2005, World Development Indicators Database, *World Bank Group*.
- 47- WDI Online, World Development Indicators Online, *World Bank Group*.
- 48- Zebregs, H. ve Wanda T., 2002, “Foreign Direct Investment in China: Some Lessons For Other Countries”, *IMF Policy Discussion Paper*.

6 . EKLER

Tablo Ek.1 Dünya Mal İhracatı ve İthalatı Sıralaması, 2004 (milyar ABD Doları)

Sıra	İhracatçı Ülke	İhracat	Pay(%)	İthalatçı Ülke	İthalat	Pay(%)
1	Almanya	912,3	10,0	ABD	1525,5	16,1
2	ABD	818,8	8,9	Almanya	716,9	7,6
3	Çin	593,3	6,5	Çin	561,2	5,9
4	Japonya	565,8	6,2	Fransa	465,5	4,9
5	Fransa	448,7	4,9	İngiltere	463,5	4,9
6	Hollanda	358,2	3,9	Japonya	454,5	4,8
7	İtalya	349,2	3,8	İtalya	351,0	3,7
8	İngiltere	346,9	3,8	Hollanda	319,3	3,4
9	Kanada	316,5	3,5	Belçika	285,5	3,0
10	Belçika	306,5	3,3	Kanada	279,8	2,9
11	Hong Kong	265,5	2,9	Hong Kong	272,9	2,9
12	Kore	253,8	2,8	İspanya	249,3	2,6
13	Meksika	189,1	2,1	Kore	224,5	2,4
14	Rusya	183,5	2,0	Meksika	206,4	2,2
15	Tayvan	182,4	2,0	Tayvan	168,4	1,8
16	Singapur	179,6	2,0	Singapur	163,9	1,7
17	İspanya	178,6	2,0	Avusturya	117,8	1,2
18	Malezya	126,5	1,4	İsviçre	111,6	1,2
19	Suudi Arabistan	126,2	1,4	Avustralya	109,4	1,2
20	İsveç	122,5	1,3	Malezya	105,3	1,1
21	İsviçre	118,5	1,3	İsveç	99,3	1,0
22	Avusturya	117,4	1,3	Türkiye	97,5	1,0
23	İrlanda	104,3	1,1	Hindistan	97,3	1,0
24	Tayland	97,4	1,1	Rusya	96,3	1,0
25	Brezilya	96,5	1,1	Tayland	95,4	1,0
26	Avustralya	86,4	0,9	Polonya	89,2	0,9
27	BAE ¹²	82,8	0,9	Çek Cum.	69,5	0,7
28	Norveç	81,8	0,9	Danimarka	68,2	0,7
29	Danimarka	76,8	0,8	Brezilya	65,9	0,7
30	Hindistan	75,6	0,8	İrlanda	60,7	0,6
31	Polonya	74,9	0,8	Macaristan	59,3	0,6
32	Endonezya	72,3	0,8	Güney Afrika	57,1	0,6
33	Çek Cum	68,7	0,8	Portekiz	54,9	0,6
34	Türkiye	63,1	0,7	Endonezya	54,9	0,6
35	Finlandiya	61,3	0,7	Yunanistan	52,6	0,6
36	Macaristan	54,9	0,6	Finlandiya	50,8	0,5
37	Güney Afrika	46,0	0,5	Norveç	48,1	0,5
38	İran	44,4	0,5	BAE	47,6	0,5
39	Filipinler	39,7	0,4	Suudi Arabistan	44,6	0,5
40	İsrail	38,5	0,4	İsrail	42,9	0,5

Kaynak: Trade Statistics, WTO

¹² Birleşik Arap Emirlikleri

Tablo Ek.2 Çin Dış Ticaret Dengeleri, 2004 (milyar ABD Doları)

	Sıra	İhracat	İthalat	Net İhracat
ABD	1	210,5	34,7	175,8
Hong Kong	2	117,9	114,3	3,6
Japonya	3	94,3	73,9	20,4
G. Kore	4	29,6	49,8	-20,2
Almanya	5	40,7	25,8	14,9
Singapur	6	16,1	15,2	0,8
Avustralya	7	13,2	8,1	5,1
Hollanda	8	17,8	2,8	15,1
Malezya	9	10,3	8,5	1,9
Rusya	10	4,7	8,4	-3,6
Türkiye	11	4,5	0,4	4,1

(1) Toplam dış ticarete göre sıralama

Kaynak UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Tablo Ek.3.1 Ofis Makineleri ve Telekomünikasyon Malzemeleri İhracatı, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	Avrupa Birliği	316,8	35,9*	31,1*	29,2	27,9
2	Çin	171,8	0,1	1,0	4,5	15,2
3	ABD	121,3	19,5	17,3	15,9	10,7
4	Japonya	102,4	21,1	22,4	11,2	9,0
5	Hong Kong	91,4	vy	vy	8,0	8,0
6	Singapur	86,2	3,2	6,4	7,7	7,6
7	Güney Kore	82,6	2,0	4,8	6,1	7,3
8	Tayvan	56,5	3,2	4,7	6,0	5,0
9	Malezya	56,2	1,4	2,7	5,4	5,0
10	Meksika	36,3	0,1	1,5	3,5	3,2

(*) AB-15

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.3.2 Giyim Eşyası İhracatı, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	Avrupa Birliği	74,9	42,0*	37,7*	27,0	29,0
2	Çin	61,9	4,0	8,9	18,3	24,0
3	Hong Kong	25,1	vy	vy	12,5	9,7
4	Türkiye	11,2	0,3	3,1	3,3	4,3
5	Meksika	7,2	0,0	0,5	4,4	2,8
6	Hindistan	6,6	1,7	2,3	3,1	2,8
7	ABD	5,1	3,1	2,4	4,4	2,0
8	Romanya	4,7		0,3	1,2	1,8
9	Endonezya	4,5	0,2	1,5	2,4	1,7
10	Bangladeş	4,4	0,0	0,6	2,0	1,7

(*) AB-15

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.3.3 Tekstil İhracatı, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	Avrupa Birliği	71,23	49,4*	48,7*	36,5	36,6
2	Çin	33,4	4,6	6,9	10,4	17,2
3	Hong Kong	14,3	vy	vy	8,7	7,4
4	ABD	12,0	6,8	4,8	7,1	6,2
5	Kore	10,8	4,0	5,8	8,2	5,6
6	Tayvan	10,0	3,2	5,9	7,7	5,2
7	Japonya	7,1	9,3	5,6	4,5	3,7
8	Hindistan	6,8	2,4	2,1	3,9	4,0
9	Türkiye	6,4	0,6	1,4	2,4	3,3
10	Pakistan	6,1	1,6	2,6	2,9	3,1

(*) AB-15

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.3.4 Tarım Ürünleri İhracatı, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	Avrupa Birliği	344,5	32,8*	42,4*	41,5	44,0
2	ABD	80,0	17,0	14,3	12,9	10,2
3	Kanada	40,1	5,0	5,4	6,3	5,1
4	Brezilya	30,9	3,4	2,4	2,8	3,9
5	Çin	24,1	1,5	2,4	3,0	3,1
6	Avustralya	22,1	3,3	2,8	3,0	2,8
7	Arjantin	17,1	1,9	1,8	2,2	2,2
8	Tayland	16,3	1,2	1,9	2,2	2,1
9	Rusya	13,8			1,4	1,8
10	Malezya	13,1	2,0	1,8	1,5	1,7

(*) AB-15

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.3.5 Kimyasal Ürünler İhracatı, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	Avrupa Birliği	549,8	58,4*	59,0*	53,9	56,3
2	ABD	112,9	14,8	13,3	14,1	11,6
3	Japonya	48,0	4,7	5,3	6,0	4,9
4	İsviçre	41,0	4,0	4,6	3,7	4,2
5	Çin	26,4	0,8	1,3	2,1	2,7
6	Kore	23,1	0,5	0,8	2,4	2,4
7	Kanada	21,7	2,5	2,2	2,5	2,2
8	Singapur	20,8	0,5	1,1	1,6	2,1
9	Tayvan	16,2	0,4	0,9	1,6	1,7
10	Hong Kong	13,0	vy	vy	1,6	1,4

(*) AB-15

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.3.6 Otomotiv Ürünleri İhracatı, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	Avrupa Birliği	470,8		52,0	50,0	55,6
2	Japonya	115,7	19,8	20,8	15,3	13,7
3	ABD	76,4	11,9	10,2	11,7	9,0
4	Kanada	63,7	6,9	8,9	10,5	7,5
5	Kore	32,3	0,1	0,7	2,6	3,8
6	Meksika	31,6	0,3	1,5	5,3	3,7
7	Brezilya	8,7	1,1	0,6	0,8	1,0
8	Türkiye	8,1	0,0	0,0	0,3	1,0
9	Çin	6,3	0,0	0,1	0,3	0,7
10	Tayland	5,7	0,0	0,0	0,4	0,7

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.3.7 Demir-elik İhracatı, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1980(%)	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	Avrupa Birliği	118,7	52,9*	57,0*	46,5	44,6
2	Japonya	23,3	20,4	11,8	10,4	8,8
3	Rusya	17,3			5,3	6,5
4	Çin	13,9	0,3	1,2	3,1	5,2
5	Kore	11,6	2,2	3,4	4,7	4,4
6	Ukrayna	11,2			3,6	4,2
7	ABD	8,7	4,2	3,3	4,4	3,3
8	Tayvan	7,7	0,4	0,8	3,2	2,9
9	Brezilya	7,1	1,1	3,4	2,6	2,7
10	Türkiye	6,0	0,0	1,4	1,3	2,3

(*) AB-15

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.3.8 Turizm Gelirleri, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-1990(%)	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	ABD	95,5	19,0	20,6	15,3
2	İspanya	46,2	7,0	6,5	7,4
3	Fransa	40,7	7,6	6,5	6,5
4	İtalya	35,6	6,2	5,8	5,7
5	Almanya	27,6	5,4	3,9	4,4
6	İngiltere	27,3	5,9	4,6	4,4
7	Çin	25,7	0,7	3,4	4,1
8	Türkiye	15,9	1,2	1,6	2,5
9	Avusturya	15,4	5,1	2,1	2,5
10	Yunanistan	12,9		1,9	2,1
11	Avustralya	12,7		1,8	2,0
12	Kanada	12,7	2,4	2,3	2,0
13	Japonya	11,3		1,8	1,8
14	Meksika	10,8	2,1	1,7	1,7
15	İsviçre	10,3		1,6	1,6

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.3.9 Uluslararası Taşımacılık Gelirleri, 2004 (milyar ABD Doları)

	Ülke	İhracat	Dünya ihracatında pay-2000(%)	Dünya ihracatında pay-2004(%)
1	ABD	56,0	14,5	11,2
2	Almanya	33,2	5,7	6,6
3	Japonya	32,1	7,4	6,4
4	İngiltere	27,1	5,5	5,4
5	Fransa	25,6	5,3	5,1
6	Hollanda	23,8	4,8	4,7
7	Kore	22,4	3,9	4,5
8	Danimarka	21,7	4,1	4,3
9	Hong Kong	17,2	3,7	3,4
10	Yunanistan	16,6	2,3	3,3
11	Norveç	14,9	2,7	3,0
12	Singapur	13,8	3,4	2,7
13	İtalya	13,2	2,7	2,6
14	İspanya	13,0	2,3	2,6
15	Belçika	12,5		2,5

Kaynak: Trade Statistics, WTO

Tablo Ek.4 Çin İhracat Kalemleri, 2004

	Ürün	İhracat (milyar ABD Doları)	Dünya İhracatında Payı (%)	1995-2004 Yıllık Artış (%)
1	Büro makineleri	87,1	21,1	38
2	Haberleşme ve ses kayıt cihazları	68,5	17,2	26
3	Hazır giyim	61,9	25,0	11
4	Elektrikli makine ve cihazlar	59,5	8,3	24
5	Diğer mamul mallar	38,3	12,6	12
6	Tekstil ürünleri	33,4	17,7	10
7	Metal eşya	20,9	11,7	18
8	Genel sanayi makine ve teçhizatı ve makine parçaları	19,9	6,0	26
9	Taşıt araçları	16,4	2,0	22
10	Ayakkabı	15,2	27,5	10
11	Demir ve çelik	13,9	5,6	11
12	Mobilyalar	12,6	14,6	24
13	Ölçü ve kontrol cihazları	11,1	6,2	32
14	Metal dışı mineral mamuller (inşaat mal. ve cam eşya)	10,3	6,4	13
15	Demir dışı metaller	9,3	5,8	19
16	Kömür	7,8	19,8	18
17	Organik kimyasallar	7,1	3,3	13
18	Balık ve diğer deniz ürünleri	6,6	12,1	10
19	Seyahat eşyası	6,3	30,8	9
20	Fotoğrafçılık cihazları, optik ürünler, saatler	6,2	7,2	8
21	Meyve, sebze ve mamulleri	6,1	6,3	7
22	Enerji üreten makine	6,0	2,7	17
23	Petrol ve ürünleri	5,9	1,2	7
24	Özel makineler	5,6	2,4	19
25	Sihhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	4,8	15,5	19
26	Organik olmayan kimyasallar	4,8	10,5	9
27	Mantar ve ağaç mamulleri	4,4	9,0	19
28	Diğer ulaşım araçları	4,0	2,2	16
29	Kimyasal madde ve ürünler	3,6	3,7	16
30	Kauçuk mamulleri	3,5	5,4	21
31	Eczacılık ürünleri	3,2	1,3	8
32	Kağıt-karton ve kağıt-karton esaslı mamuller	2,7	2,2	13
33	Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	2,3	9,7	17
34	Boyayıcı maddeler, macunlar, çözücüler, incelticiler	1,9	4,2	11
35	Plastikler (ilk şekillerde)	1,7	1,3	15
36	Et ve et ürünleri	1,6	2,5	2
37	Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	1,6	6,2	2
38	Diğer plastikler	1,6	2,4	19
39	İşlenmemiş gübre	1,4	7,6	4
40	Metal işlemede kullanılan makineler	1,3	2,5	14

Kaynak: UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Tablo Ek.5 Çin İthalat Kalemleri, 2004

	Ürün	İhracat (milyar ABD Doları)	Dünya İthalatında Payı (%)	1995-2004 Yıllık Artış (%)
1	Elektrikli makine ve cihazlar	110,7	14,2	31
2	Petrol ve ürünleri	44,5	5,7	29
3	Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	33,3	17,8	35
4	Büro makineleri	29,6	6,7	30
5	Belirli sanayilerin özel makineleri	26,3	12,5	8
6	Maden cevherleri ve döküntüleri	25,2	22,5	26
7	Haberleşme ve ses kayıt cihazları	24,6	6,2	14
8	Organik kimyasallar	23,7	10,6	25
9	Demir ve çelik	23,4	9,4	15
10	Genel sanayi makine ve teçhizatı ve makine parçaları	22,7	7,2	14
11	Plastikler	22,0	15,7	15
12	Tekstil ürünleri	15,3	8,8	4
13	Demir dışı metaller	14,2	8,8	20
14	Taşıt araçları	13,0	1,7	19
15	Enerji üreten makine ve teçhizat	10,5	5,1	14
16	Metal işlemede kullanılan makineler	9,0	17,8	11
17	Diğer mamul mallar	7,3	2,3	13
18	Yağlı tohumlar ve meyveler	7,2	28,6	59
19	Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	6,7	24,4	6
20	Fotoğrafçılık cihazları, optik ürünler, saatler	6,5	8,3	15
21	Diğer ulaşım araçları	6,4	4,6	10
22	Kimyasal madde ve ürünler	5,8	6,3	18
23	Metal eşya	5,7	3,2	14
24	Odun hamuru ve kağıt döküntüleri	5,3	19,6	23
25	Metal dışı mineral mamuller (inşaat mal. ve cam eşya)	4,8	2,9	18
26	Kağıt-karton ve kağıt-karton esaslı mamuller	4,4	3,5	8
27	Tabii mantar ve yuvarlak ağaçlar	4,3	8,4	26
28	Yağlı tohumların ve meyvelerin yağları	3,9	13,7	5
29	Diğer plastikler	3,9	6,4	14
30	Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	3,6	15,8	7
31	Boyayıcı maddeler, macunlar, çözücüler, incelticiler	3,0	6,9	15
32	Tabii, sentetik ve rejenere kauçuk	3,0	15,7	16
33	Petrol gazları, doğal gaz	2,4	1,8	20
34	Balık ve diğer deniz ürünleri	2,3	3,5	16
35	Gübreler (27, grup hariç)	2,3	9,1	-5
36	Hububat ve mamulleri	2,3	3,5	-5
37	Organik olmayan kimyasallar	1,9	3,7	20
38	Eczacılık ürünleri	1,9	0,8	19
39	İşlenmemiş gübre	1,8	8,1	36
40	Kauçuk mamulleri	1,8	2,7	26

Kaynak UN Comtrade, UN Commodity Trade Statistics Database

Tablo Ek.6 Türkiye – Çin Dış Ticaret Rakamları (milyon ABD Doları)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
1988	216	115	331	101
1989	68	77	145	-8
1990	37	246	283	-209
1991	20	172	192	-151
1992	144	172	317	-28
1993	512	255	767	257
1994	355	258	613	97
1995	67	539	606	-472
1996	65	556	622	-491
1997	44	787	832	-743
1998	38	846	885	-808
1999	37	895	931	-858
2000	96	1,345	1,441	-1,249
2001	199	926	1,125	-726
2002	266	1,366	1,631	-1,100
2003	505	2,610	3,115	-2,105
2004	392	4,476	4,868	-4,084
2005	550	6,831	7,381	-6,281

Kaynak: DEİK